

**KAMUNUN ETKİNLİĞİNİN
VE
ÖZEL SEKTÖRÜN
REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI
PROGRAMI**

İÇİNDEKİLER

<u>1. PROGRAMIN AMACI</u>	5
<u>2. MAKROEKONOMİK ÇERÇEVE</u>	6
<u>2.1 Büyüme ve İstihdam</u>	6
<u>2.1.1 Büyüme</u>	6
<u>2.1.2 İstihdam</u>	7
<u>2.2 Enflasyon</u>	9
<u>2.3 Ödemeler Dengesi</u>	10
<u>3. KAMU MALİYESİ</u>	13
<u>4. MALİ SEKTÖR</u>	20
<u>5. REEL SEKTÖR</u>	22
<u>5.1 Tarım</u>	22
<u>5.2 Enerji</u>	23
<u>5.3 Su ve Atıksu</u>	23
<u>5.4 Ulaştırma</u>	24
<u>5.5 Kamu İktisadi Teşebbüsleri</u>	24
<u>5.6 Dış Ticaret</u>	25
<u>5.7 Turizm</u>	26
<u>5.8 Yüksek Öğretim</u>	28
<u>5.9 E-devlet</u>	28
<u>5.10 İstatistik</u>	29
<u>KAMUNUN ETKİNLİĞİNİN VE ÖZEL SEKTÖRÜN REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI PROGRAMI - EK MATRİS</u>	32

KAMUNUN ETKİNLİĞİNİN VE ÖZEL SEKTÖRÜN REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI PROGRAMI

1. PROGRAMIN AMACI

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ile Türkiye Cumhuriyeti (TC) arasında 1986 yılından bu yana çeşitli tarihlerde Ekonomik ve Mali İşbirliği protokolleri imzalanmıştır. Protokoller kapsamında KKTC’de uygulanan ekonomik programların amacı, ülkenin içerisinde bulunduğu siyasi ve ekonomik izolasyonlara rağmen sürdürülebilir bir kalkınmanın tesis edilmesidir.

KKTC tarafından uygulanan protokoller içerisinde en kapsamlısı, 20.07.2006 tarihinde imzalanan ve 2007 – 2009 döneminde uygulanan “Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yapılandırma ve Destek Programı”na esas teşkil eden protokoldür. Söz konusu protokol ile ilk defa, kredi desteklerine ilave olarak hibe niteliği taşıyan savunma ve yatırım yardımları dahil TC tarafından 3 yıllık dönemde sağlanacak toplam yardım miktarı tespit edilmiş ve mahalli gelirler ile mahalli giderler arasındaki fark olarak tanımlanan KKTC’nin cari bütçe açığına rakamsal bir sınırlama getirilmiştir. Diğer taraftan, 26.06.2008 tarihinde imzalanan Ek Protokol ile 2009 – 2013 yıllarını kapsayan 5 yıllık dönemde Bafra ve İskele bölgelerindeki turizm yatırımlarında kullanılmak üzere Türkiye Kalkınma Bankası tarafından 300.000.000 TL’ye kadar finansman desteği sağlanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, 20.07.2009 tarihinde imzalanan 2. Ek Protokol ile TC tarafından KKTC’ne, 20.07.2006 tarihli Protokolde öngörülen tutara ilave olarak 350.000.000 TL’ye kadar ilave yardım sağlanması kararlaştırılmıştır. Program; Kamu Kesiminin Yeniden Yapılandırılması, Reel Sektörün Desteklenmesi ve Mali Sektörün Yeniden Yapılandırılması başlıklarından oluşmuştur.

“Mali Sektörün Yeniden Yapılandırılması” başlığı altında, 2007 – 2009 döneminde bazı ilerlemeler sağlanmış olmasına rağmen, mevcut riskler önemini korumaktadır.

“Kamu Kesiminin Yeniden Yapılandırılması” başlığı altında kamu maliyesi açısından önemli bir yer tutan eşel-mobil sisteminin 6 aylık döneme çıkartılması, yeni barem düzenlemesi yapılması ve ek mesai ödemelerine ilişkin 2009 yılında yapılan düzenleme programın başarılı olduğu alanlar olarak göze çarparken, program dönemi boyunca cari bütçe açıklarının program öngörülerinin çok üzerinde gerçekleşmesi, kamuya yeni personel alımlarında program hedeflerinin üzerinde artış yapılması, e-devlet ve otomasyon uygulamalarının istenilen seviyeye gelememesi ile kamunun ekonomideki payının program dönemi boyunca değişmemesi, yeni dönemde üzerinde dikkatle durulması gereken alanlar olarak ortaya çıkmaktadır.

“Reel Sektörün Desteklenmesi” başlığı birkaç husus dışında başarıyla uygulanmış olmasına rağmen, kamu kesiminin yeniden yapılandırılması alanındaki başarısızlık nedeniyle, bu alana tahsis edilen kaynaklar yıl içerisinde bütçe açıklarının karşılanması için kullanılmış, bu sebeple bu alanda istenen sonuca ulaşamamıştır. Ayrıca, KİT’lerin yeniden yapılandırılmaması girdi maliyetlerinin ucuzlatılmasını engellemiş, arzu edilen rekabet ortamı yaratılamamıştır.

2010 - 2012 döneminde uygulanacak programın temel hedefi, kamunun ekonomi içerisindeki payının azaltılarak, sürdürülebilir bir büyümeyi teminen özel sektöre dayalı, rekabet gücü yüksek bir ekonomik ortamın yaratılmasıdır.

2. MAKROEKONOMİK ÇERÇEVE

2.1 Büyüme ve İstihdam

2.1.1 Büyüme

a) Gelişmeler

KKTC ekonomisi 2002-2006 yüksek büyüme döneminin ardından 2007 yılında yavaşlamıştır. 2008 ve 2009 yıllarında ise KKTC’de küçülme tahmin edilmektedir. 2002-2006 döneminde özellikle inşaat sektörü ve serbest meslek ve hizmetler sektörleri büyümeyi tetiklemiştir.

Tablo 1 - Büyüme Oranları

	Büyüme oranı				Pay (%)	
	2006	2007	2008 (1)	2009(1)	2006	2009(1)
GSMH	13.2	1.5	-2.7	-2.9	100	100
<i>Sektörel Dağılım</i>						
Tarım	-3.2	0.4	-15.8	22.2	7.6	8.2
Sanayi	20.1	-0.9	-9.1	-10.5	10.9	9.1
Hizmetler	14.2	1.9	-0.7	-3.9	81.6	82.7
(1)Tahmin						

Kaynak: DPÖ, DPT

2002-2006 yüksek büyüme sürecinde, KKTC ekonomisinde büyümenin lokomotifi olan sektör inşaat olmuştur. 2007 yılındaki yavaşlamaya rağmen inşaat sektörü 2002-2007 dönemindeki büyümenin yüzde 23’ünü açıklamaktadır. Hizmetler içinde büyümeye en yüksek katkıyı yapan sektörler ise ticaret ile serbest meslek ve hizmetler olmuştur. Serbest meslek ve hizmetler sektörünün büyümeye yaptığı yüksek oranlı katkının temel nedeni yüksek öğretim sektöründeki büyüme olmuştur. Artan üniversite ve öğrenci sayısı ile yüksek öğretim sektörü KKTC ekonomisinin en önemli bileşenlerinden birisi konumundadır.

Hızlı büyüme neticesinde fert başına düşen milli gelir rakamlarında da önemli ölçüde artış kaydedilmiştir. Nitekim fert başına milli gelir 2002 yılında 4.409 ABD doları iken 2007 yılında 14.765 ABD dolarına yükselmiştir.

Ulusal hesaplarda özellikle özel sektör ile ilgili büyüklüklerde sistematik bir ölçüm sorunu bulunmaktadır. Ulusal hesaplar büyük oranda idari kayıtlara ve resmi bilançolara dayanmaktadır. Veri güvenliği ve gizliliği konusundaki yasal eksiklikler ve milli gelir ölçümünde kapsamlı bir anket sisteminin hayata geçirilememiş olması özel sektör katma değerinin, özellikle kayıt dışı aktivitelerin ölçülememesini beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede kişi başı milli gelirin resmi rakamlara oranla gerçekte daha yüksek bir seviyede olduğu değerlendirilmektedir.

b) Tahminler

2008 ve 2009 yıllarında sırasıyla yüzde 2,7 ve 2,9 oranlarında küçülme tahmin edilmektedir. 2008 yılındaki küçülme ekonominin iç dinamiklerinden ve kuraklıktan kaynaklanırken 2009 yılındaki küçülmede küresel ekonomik gelişmelerin rol oynayacağı öngörülmektedir. 2010-2012 döneminde büyümenin sırasıyla yüzde 4, yüzde 5 ve yüzde 5,5 olacağı tahmin edilmektedir.

2.1.2 İstihdam

a) Gelişmeler

2004-2008 döneminde istihdama ilişkin temel göstergelerdeki gelişmeler Tablo 2’de gösterilmektedir. 2004 yılında 178.117 kişi olan çalışma çağındaki nüfus, dönem boyunca istikrarlı bir artış eğilimi göstererek 2008 yılında 201.796 kişiye ulaşmıştır. 2004-2008 döneminde çalışma çağındaki nüfus yılda ortalama % 3,17 düzeyinde artış göstermiştir. Ancak, çalışma çağındaki nüfusta meydana gelen artış, işgücü ve istihdama paralel bir şekilde yansımamıştır. Bu durumun temel nedeninin ülkeye eğitim amacıyla gelen öğrencilerin tamamının çalışma çağındaki nüfus içerisinde yer almasına karşın sadece sınırlı bir kısmının işgücü ve istihdam içerisinde yer alması olduğu düşünülmektedir. Eğitim sektöründeki hızlı büyüme neticesinde ülkeye gelen öğrenci sayısındaki artış çalışma çağındaki nüfusun işgücü ve istihdamdan daha hızlı genişlemesi sonucunu doğurmuştur. Ülkeye eğitim amacıyla gelen öğrenciler kapsam dışı bırakıldığında çalışma çağındaki nüfusun artış oranı yüzde 2,3’e gerilemektedir.

Annan Planı sonrasındaki süreçte, işgücü ve istihdam istikrarsız bir seyir izlemiş, 2005 ve 2007 yıllarında azalma göstermekteyken 2006 ve 2008 yıllarında artış göstermiştir. 2004 yılında 96.592 kişi olan işgücü, yılda ortalama % 1,15 gibi düşük bir oranla artarak 2008 yılında 101.104 kişi düzeyine çıkmıştır. Benzer şekilde, 2004 yılında 86.914 kişi olan istihdam, yılda ortalama % 1,22 gibi düşük bir artış oranıyla 2008 yılında 91.223 kişiye ulaşmıştır.

2004 yılından 2008 yılına gelindiğinde, çalışma çağındaki nüfusta meydana gelen artışa karşın, işgücüne katılma oranı ve istihdam oranı düşmüştür. 2004 yılında % 10 düzeyinde olan işsizlik oranı, 2005 yılında % 8,2 düzeyine kadar gerilemesine karşın izleyen yıllarda tekrar artış eğilimi göstermiş ve 2008 yılında % 9,8 düzeyine yükselmiştir.

Tablo 2 - İstihdama İlişkin Göstergelerdeki Gelişmeler

	2004	2005	2006	2007	2008
Çalışma Çağındaki Nüfus	178.117	185.455	190.423	197.660	201.796
İşgücü	96.592	93.248	101.366	99.149	101.104
İstihdam	86.914	85.583	91.815	89.787	91.223
İşsiz	9.678	7.665	9.522	9.361	9.881
Rum Kesiminde Çalışanlar	4.655	3.919	4.093	2.643	3.252
İşgücüne Katılma Oranı (%)	54,2	50,3	53,2	50,2	50,1
İstihdam Oranı (%)	48,8	46,1	48,2	45,4	45,2
İşsizlik Oranı (%)	10,0	8,2	9,4	9,4	9,8
Genç Nüfustaki İşsizlik Oranı (%)	22,3	20,3	23,8	22,8	24,7

Kaynak: DPÖ

2004-2008 döneminde ülke ekonomisinde temel fiyatlarla toplam sektörel katma değer ortalama büyüme oranının % 6,59 olduğu dikkate alındığında, bu dönemdeki büyüme hızının istihdam artışına oldukça sınırlı düzeyde yansıdığı ortaya çıkmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasının temel nedenlerinden biri, kamu sektöründe üretkenlik düzeyine kıyasla yüksek olan reel ücret düzeyinin özel sektörün istihdam yaratma kapasitesi üzerinde baskılayıcı etki yaratmasıdır. Ayrıca, yüksek asgari ücret düzeyinin adada rekabet edebilirliği ve istihdam yaratma potansiyelini sınırlandırdığı düşünülmektedir.

2004-2008 döneminde istihdamın sektörel dağılımı Tablo 3’te gösterilmektedir. Bu dönemde, tarım sektörü ve sanayi sektörü istihdamı azalma göstermekteyken, hizmetler ve inşaat sektörü istihdamı artış göstermiştir. Buradan, toplam istihdam artışının sınırlı düzeyde kalması üzerinde etki eden önemli bir unsurun da tarım ve sanayi sektöründe istihdamın düşmesi olduğu ortaya çıkmaktadır. 2004-2008 döneminde, tarım, sanayi, hizmetler ve inşaat sektörlerinin katma değerlerinin ortalama büyüme oranı sırasıyla % -4,2; 4,6; 6 ve 19,9 düzeyindeyken aynı sektörlerde ortalama istihdam artış hızı sırasıyla -18,8; -5,5; 3,1 ve 6,8 olarak gerçekleşmiştir. Sektörel olarak incelendiğinde, sanayi dışındaki sektörlerde büyüme oranının istihdam artışına belli bir ölçüde yansıdığı görülmektedir. Sanayide ise sektörel katma değer artışına karşın sektörel istihdam azalmıştır. Buradan, sanayi sektöründeki büyümenin, istihdam artışından ziyade üretkenlik ve sermaye stoku artışına bağlı olduğu sonucu çıkarılabilir.

Tablo 3 - İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı

	2004	2005	2006	2007	2008
Tarım	7.279	4.681	4.378	3.170	3.171
Sanayi	10.210	9.226	8.763	8.896	8.144
Hizmetler	61.346	63.301	69.084	68.058	69.416
İnşaat	8.078	8.375	9.590	9.664	10.491
Toplam	86.913	85.583	91.815	89.787	91.223

Kaynak: DPÖ

b) Tahminler

2009-2012 döneminde istihdamdaki muhtemel gelişmeler tahmin edilmiş olup Tablo 4’de gösterilmektedir.

Tablo 4 – İstihdama İlişkin Program Dönemi Tahminleri

	2009	2010	2011	2012
Çalışma Çağındaki Nüfus	198.155	204.812	211.783	219.091
İşgücü	100.093	101.594	103.118	104.665
İstihdam	90.287	91.882	93.596	95.685
Tarım	3.330	3.263	3.218	3.173
Sanayi	7.486	7.587	7.564	7.490
Hizmetler	69.128	70.458	71.974	73.848
İnşaat	10.342	10.574	10.840	11.174
İşsiz	9.806	9.713	9.522	8.980
İşgücüne Katılma Oranı (%)	50,5	49,6	48,7	47,8
İstihdam Oranı (%)	45,6	44,9	44,2	43,7
İşsizlik Oranı (%)	9,8	9,6	9,2	8,6
İstihdam Artışı Oranı (%)	-1,0	1,8	1,9	2,2

2009 yılında çalışma çağındaki nüfusun genel ekonomik konjonktürdeki daralmanın etkisiyle ülkede çalışma imkanı bulamayan çalışma izimli kişilerin ülkeden aileleriyle birlikte ayrılması sonucunda yüzde 1,8 oranında azalacağı tahmin edilmektedir. 2010-2012 dönemindeyse öğrenciler hariç çalışma çağındaki nüfusun tarihi seyre paralel olarak yılda % 2,3 oranında artış göstereceği öngörülmüş ve tahmin edilen öğrenci sayısı bulunan rakamlara eklenerek toplam çalışma çağındaki nüfus hesaplanmıştır. Bu çerçevede, 2008 yılında 201.796 kişi olan çalışma çağındaki nüfusun 2012 yılında 219.091 kişi düzeyine yükseleceği tahmin edilmektedir. 2009 yılında, iş bulma umudunu yitirenlerin işgücünün dışına çıkması nedeniyle işgücünün de % 1 oranında azalacağı tahmin edilmektedir. 2010-2012 dönemindeyse işgücünün yılda ortalama % 1,5 oranında genişleyeceği öngörülmüştür.

İstihdam tahmini 12 sektörlü bir ayırım içerecek şekilde yapılmış olup, daha sonra dört sektör altında toplulaştırılmıştır. Buna göre, tarım sektörü istihdamının 2009 yılında tarımsal katma değerde beklenen yüksek oranlı artışın sonucu olarak bir miktar yükseleceği, 2010-2012 dönemindeyse tarımsal istihdamdaki azalma eğiliminin devam edeceği tahmin edilmektedir. Sanayi sektörü istihdamının ise 2009 yılında genel ekonomik konjonktürdeki daralmanın etkisiyle düşeceği, 2010 yılında toparlanmanın etkisiyle bir miktar yükseleceği, izleyen yıllarda ise geçmişte gözlenen seyre paralel olarak yavaş bir şekilde düşeceği tahmin edilmektedir.

Uzun dönem esnekliklerine göre tahmin edilen hizmetler ve inşaat sektörleri istihdamlarının 2009 yılında genel ekonomik konjonktürdeki daralmaya paralel olarak azalacağı, izleyen yıllarda ise artış eğilimine gireceği tahmin edilmektedir. Hizmetler ve inşaat sektörleri istihdamlarının 2010-2012 dönemindeki artış hızlarıysa, sektörel katma değerinin büyüme hızı ve sektörel istihdam büyüme esnekliklerine göre farklılık göstermektedir.

Sektörel bazda yapılan tahminler neticesinde, toplam istihdamın 2009, 2010, 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla % -1,0; 1,8; 1,9 ve 2,2 oranlarında artış göstermesi beklenmektedir. Bu gelişmelere paralel olarak, işgücüne katılma oranının dönem boyunca azalarak 2008 yılındaki % 50,1 düzeyindeki seviyesinden 2012 yılında % 47,8 düzeyine gerileyeceği öngörülmektedir. Benzer şekilde, istihdam oranının da 2008 yılında % 45,2 düzeyinden, 2012 yılında % 43,7 düzeyine kadar gerileyeceği tahmin edilmektedir. İşsizlik oranının ise 2009 yılında yaklaşık aynı düzeyini koruması, izleyen yıllarda ise azalma eğilimine girerek 2012 yılında % 8,6 düzeyine gerilemesi beklenmektedir.

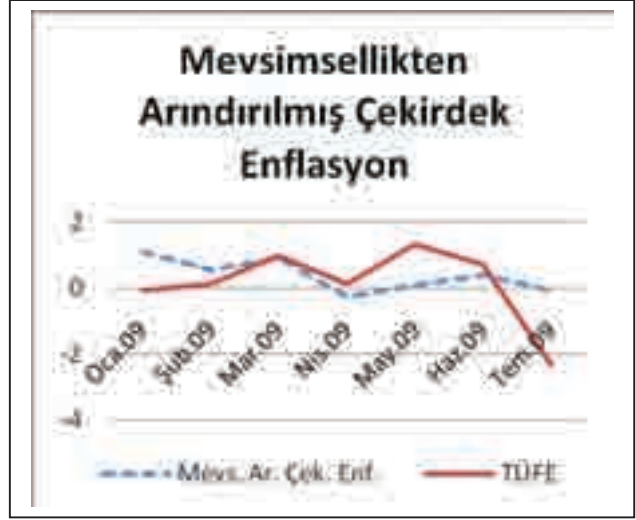
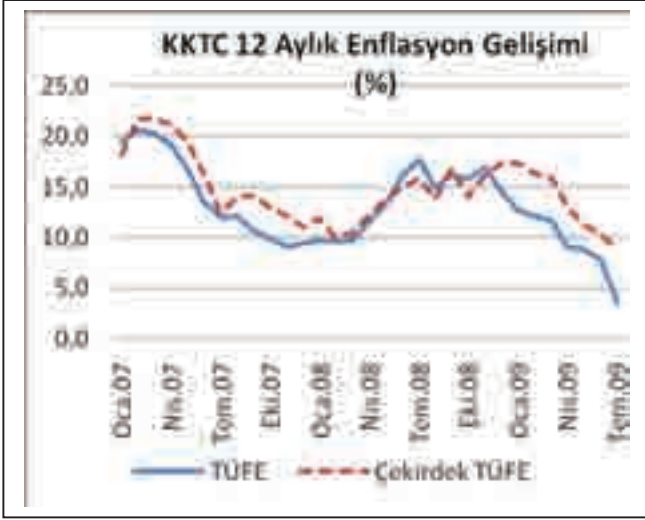
2.2 Enflasyon

a) Gelişmeler

2006 yılında yükseliş trendine giren enflasyon 2008 yılı sonuna kadar bu eğilimini korumuş 2009 yılında ise düşüşe geçmiştir. Nitekim 2008 yılı Kasım ayında yüzde 16,4 düzeyinde gerçekleşen TÜFE 2009 yılı Temmuz ayı itibariyle yüzde 3,9'a gerilemiştir.

Enflasyonun temel dinamikleri incelendiğinde TÜFE'nin oldukça dalgalı bir yapısının olduğu ve 2007-2008 döneminde TC TÜFE'sine göre yüksek seviyelerde artış kaydettiği görülmektedir. TÜFE'nin dalgalı bir seyir izlemesinin temel nedenleri olarak sepetin gıda ağırlıklı yapısı ve yüksek döviz kuru geçişkenliği göze çarpmaktadır. Seviye olarak Türkiye'nin üstünde yer almasında ise 2007 ve 2008 yıllarında küresel piyasalarda emtia fiyatlarındaki artış ve kuraklık nedeniyle gıda fiyatlarındaki görülen artışa ek olarak hizmet fiyatlarındaki yüksek oranlı artışlar etkili olmuştur.

Dalgali bir seyir izleyen TÜFE'deki gelişmeleri geçici etkilerden arındırarak fiyatların izlediği trendi doğru şekilde analiz edebilmek amacıyla KKTC için bir çekirdek enflasyon hesaplanması gereği doğmaktadır. Bu amaç doğrultusunda işlenmemiş tarım ürünleri, mevsimlik ürünler, alkollü içecekler ve tütün ürünleri ile yönetilen/yönlendirilen diğer ürünleri dışlayan bir çekirdek enflasyon endeksi oluşturulmuştur. Söz konusu endeks incelendiğinde; Temmuz ayında 12 aylık TÜFE artışı yüzde 3,9 düzeyinde iken, bu dönemde çekirdek enflasyon artışının yüzde 8,9 düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Mevsimsellikten arındırılmış çekirdek enflasyondaki aylık gelişmeler değerlendirildiğinde de özellikle Temmuz ayındaki sert düşüşün geçici etkilerden kaynaklandığı söylenebilmektedir.

Kaynak: KKTC DPÖ, DPT

b) Tahminler

KKTC Türkiye ile aynı para birimini kullanmakla birlikte enflasyon dinamikleri üzerinde etkili olan faktörler ve sepet yapısının farklı olması enflasyon oranını önemli ölçüde farklılaştırmaktadır. Fiyatların özellikle döviz kurundaki değişimlere olan duyarlılığı göze çarpmaktadır. Bu açıdan TÜFE tahmin edilirken döviz kuru öngörülürü ve Türkiye enflasyon tahminleri kullanılmıştır. Söz konusu yöntem izlenerek yapılan tahminlere göre TÜFE'nin 2009 yılı sonu yüzde 5,2, 2010 yılında 4,8, 2011 yılında 4,3 ve 2012 yılında yüzde 3,8 olacağı öngörülmektedir. Aynı dönemde cari dönem büyümesini hesaplamak üzere deflatör yerine kullanılan ortalama enflasyon rakamlarının ise sırasıyla yüzde 6,8, yüzde 5,6, yüzde 4,4 ve yüzde 4 olacağı tahmin edilmektedir.

2.3 Ödemeler Dengesi

a) Gelişmeler

Dış Ticaret

2002 yılında 45,4 milyon dolar olan ihracat, gıda fiyatlarındaki yükselmeye ve temel ticaret ortakları olan Türkiye, İngiltere ve GKRY'deki milli gelir ve bu ülkelerin mal ithalat taleplerindeki artışa rağmen, 2008 yılında ancak 83,7 milyona ulaşmıştır. 2002-2008 döneminde reel ihracatta yıllık ortalama % 4,4 oranında azalma gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

2007 yılında 83,7 milyon dolar olan ihracat, ihracat fiyatlarındaki artışa rağmen 2008 yılında seviyesini korumuştur. Üretimi sınırlı sanayi ürünlerinin yanında temel ihracat sektörleri olan tarım ve hayvancılık ürünleri, 2008 yılında yaşanan kuraklık nedeniyle iç talebe yöneldiğinden, reel olarak azalmıştır. 2009 yılında, yaşanan küresel finansal kriz nedeniyle azalan dış ticaret fiyatlarına ve ticaret ortaklarının milli gelirlerindeki azalmaya rağmen, tarımsal üretimdeki artış ve 2004 yılında GKRY ile başlayan kara ticaretinin giderek artmasıyla, 2009 yılında ihracatın miktar olarak artması, ancak nominal olarak % 7,5 oranında azalarak 77,4 milyon dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2002 yılında 309,6 milyon dolar olan ithalat, hem dış ticaret fiyatlarının hem de iç talebin artmasıyla 2007 yılında 1,5 milyar dolara ulaşmıştır. 2008 yılında istikrarda gözlenen bozulma, dış ticaret fiyatlarında önemli artışa rağmen, ithalat artışını % 9,2 ile sınırlandırmış, ithalat 1,7 milyar dolara ulaşmıştır. 2002-2007 döneminin tersine 2009 yılının tamamında fiyatlar ve milli gelirdeki azalma nedeniyle ithalatın % 36,3 oranında azalarak 1,1 milyar dolara gerilemesi beklenmektedir.

2002 yılında ithalatın milli gelire oranı % 30 düzeyindeyken, söz konusu oran, Ada'daki siyasi gelişmelerden etkilenerek, 2005 yılında % 54'e yükselmiş, ancak 2008 yılında % 42'ye gerilemiştir. Siyasi süreçten benzer şekilde etkilenen turizm ve inşaat yatırımları, ithalat artışına katkıda bulunan temel sektörlerdir.

Tablo 5 - Ödemeler Dengesi Gelişmeleri

(Milyon Dolar)

Sektörler	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	2009*
Cari İşlemler	14	19	-14	-276	-204	-250	-219	125
Dış Ticaret Dengesi	-264	-427	-791	-1.187	-1.308	-1.456	-1.597	-1.044
İhracat	45	51	62	68	68	84	84	77
İthalat	310	478	853	1.256	1.376	1.539	1.681	1.122
Görünmeyen İşlemler	278	446	777	911	1.105	1.205	1.378	1.169
Turizm (Net)	114	179	288	329	303	381	434	450

Kaynak:DPÖ, DPT

* Tahmin

Görünmeyen İşlemler

2002 yılında 278 milyon dolar olan görünmeyen işlemler dengesi, turizm ve eğitim sektörlerine yapılan yatırımlar neticesinde 2007 yılında 1,2 milyar dolara ulaşmıştır. 2008 yılında, mal ve hizmet ithalatı talebi olan ticaret ortaklarının milli gelirlerindeki artışla, hizmet gelirleri ve dış alem işgücü ödemelerinde yükselme gerçekleştiği ve görünmeyen işlemler dengesinin 1,4 milyar dolara ulaştığı tahmin edilmektedir. 2009 yılında Türkiye'deki milli gelirin azalması ve devlet ve vakıf üniversitelerinin kontenjanlarını artırması neticesinde KKTC'de faaliyet gösteren üniversitelerin ilk yerleştirme sonuçlarında önemli oranda düşüşler kaydedilmiştir. Diğer taraftan turizmde sağlanan teşvikler bu alandaki potansiyelin açığa çıkmasını sağlamış, küresel kriz nedeniyle azalan talebe rağmen 2009 yılının ilk yarısında turistik tesislerde doluluk oranı önceki yıla göre daha yüksek gerçekleşmiştir. Net turizm gelirlerinin 2009 yılında 450 milyon dolar olarak gerçekleşmesi, netice itibarıyla görünmeyen işlemler dengesinin 2009 yılında % 15 oranında azalarak 1,2 milyar dolara gerilemesi beklenmektedir.

2002 yılında 13,7 milyon dolar cari işlemler fazlası kaydedilirken, dış ticaret açığındaki artışın görünmeyen işlemler dengesindeki gelirlerle karşılanamaması neticesinde 2007 yılında 250 milyon dolar cari işlemler açığı gerçekleşmiştir. 2008 yılında milli gelirden ve reel ithalatta azalma beklenmesine rağmen cari işlemler açığındaki azalmanın sınırlı olması beklenmektedir. 2009 yılında ise milli gelirin yanında, dış ticaret fiyatlarının da azalmasıyla dış ticaret açığında % 34,6 oranında düşüş beklenmektedir. Böylece cari işlemler dengesinin 2009 yılında 125 milyon dolar fazla vermesi beklenmektedir.

b) Tahminler

Dış Ticaret

2010-2012 döneminde en önemli dış pazar olan Türkiye’de milli gelirin artışına paralel olarak, ihracatın artması beklenmektedir. Ayrıca kara ticaretinin yapılmaya başlandığı GKRY’nin ihracat içindeki payını artırması beklenmektedir. Program döneminde ihracatın ortalama % 7,2 oranında artarak 95,5 milyon dolara ulaşması beklenmektedir. 2008-2009 döneminde gerilemesi beklenen milli gelirin, program döneminde yükselmesi ve buna paralel olarak ithalatın yıllık ortalama % 12,6 oranında artarak 1,6 milyar dolara ulaşması tahmin edilmektedir.

Görünmeyen İşlemler

Ticaret ortaklarından Türkiye, İngiltere, GKRY ve Ortadoğu ülkelerinin mal ve hizmet talebinin 2010-2012 yıllarında artması tahminine binaen, görünmeyen işlemler dengesinin yıllık ortalama % 5,6 oranında artarak 1,4 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Türkiye’deki üniversite arz açığının devam etmesi ve KKTC’de eğitim yatırımlarının devam etmesi görünmeyen işlemler gelirleri tahminini yükselten diğer bir unsurdur.

Tablo 6 - Ödemeler Dengesi Tahminleri

Sektörler	(Milyon Dolar)			
	2009	2010	2011	2012
Cari İşlemler	125	19	-80	-130
Dış Ticaret Dengesi	-1.044	-1.232	-1.367	-1.507
İhracat	77	82	89	95
İthalat	1.122	1.314	1.456	1.603
Görünmeyen İşlemler	1.169	1.251	1.287	1.377
Turizm (Net)	450	468	491	519

Milli gelirdeki artışla beraber, Program dönemi sonunda cari işlemler dengesindeki açığın tekrar GSMH’nin yüzde 3’ünü geçmesi beklenmektedir.

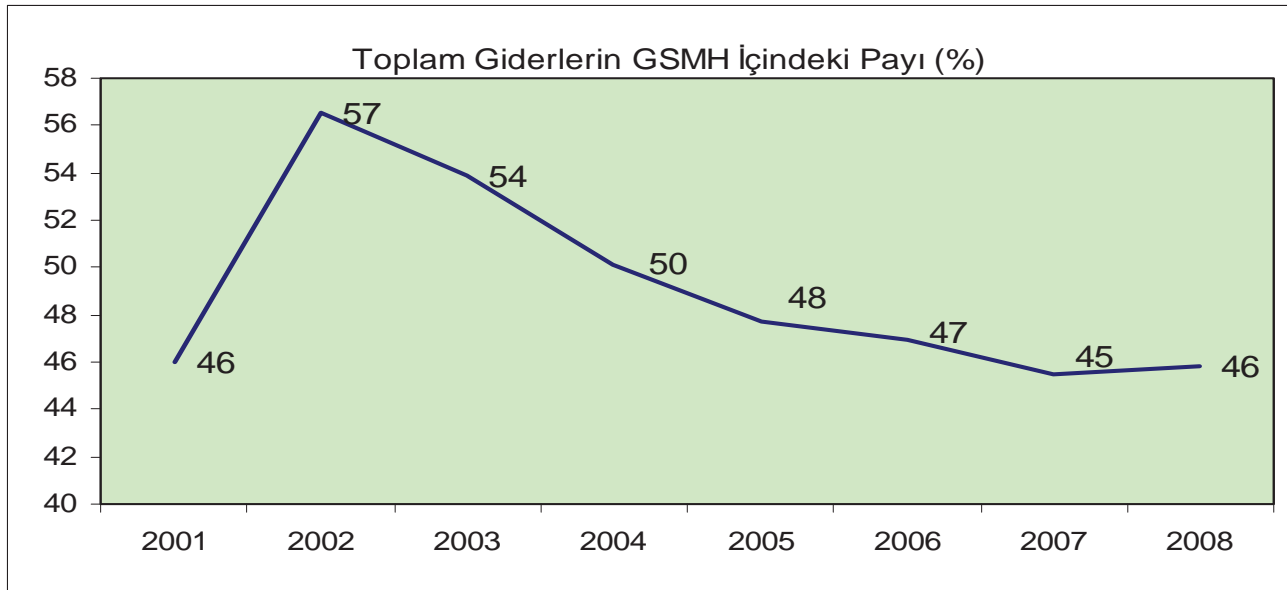
3. KAMU MALİYESİ

2000’li yılların başında yaşanan kriz ile bozulan ekonomik yapının uygulanan programlar neticesinde hızlı bir toparlanma sürecine girdiği gözlemlenmektedir. Özellikle 2003-2007 yıllarında arasında yakalanan %13’lük ortalama büyüme oranı sayesinde milli gelirden ciddi artışlar olmuştur.

Ancak, büyümede yaşanan olumlu gelişmelere rağmen, kamu maliyesinde beklenen yapısal dönüşüm tam anlamıyla sağlanamamıştır. Kamu mali yönetiminde beklenen adımların atılmamasından dolayı özellikle 2008 yılında başlayan ve halen etkilerini sürdürmekte olan küresel ekonomik krizin etkileri KKTC ekonomisinde daha derinden hissedilmektedir.

KKTC kamu kesiminin ekonomi içindeki payının yüksek olması kamu maliyesi alanındaki en temel sorundur. Yüksek büyüme oranlarının yakalandığı dönemlerde kamu kesiminin ekonomi içindeki payının azaltılması fırsatı kullanılamamıştır. Her ne kadar merkezi yönetimin toplam giderlerinin GSMH içindeki payı 2002’den itibaren bir düşüş trendi içerisinde olsa da halen %46’lar düzeyindedir. Bu orana yerel yönetimler ve diğer kamu tüzel kişiliğine sahip kuruluşların harcamaları eklendiğinde çok daha yüksek seviyelere çıkmaktadır.

Grafik 3 – Toplam Giderleri GSMH İçindeki Payı (%)

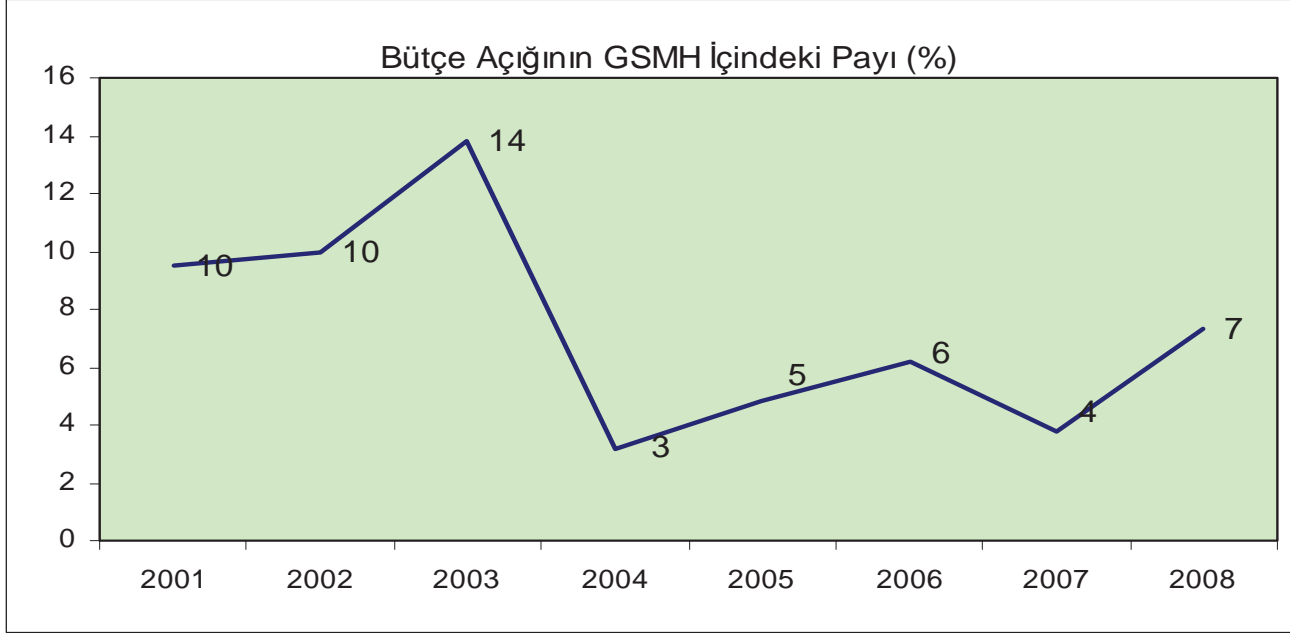

2002 yılından itibaren, kamu kesiminin toplam ekonomi içindeki payının azaldığı görülmekle birlikte bu azalma kamu kesiminin küçülmesinden değil milli gelirden yaşanan yüksek büyüme oranlarından kaynaklanmaktadır. Yüksek büyüme oranlarının yakalandığı 2003-2006 yıllarında ekonomi içinde kamu kesiminin payı azalmıştır. Ancak, 2008 ve 2009 yıllarında milli gelirden yaşanan küçülmeye rağmen kamu harcamalarının aynı düzeyde azaltılamaması neticesinde kamunun milli gelir içindeki payı artış eğilimi içine girmiştir.

Kamu kesiminin toplam ekonomi içinde büyük bir paya sahip olması özel sektörün rekabet gücünün artırılmasında büyük bir engel oluşturmaktadır. Özel sektörün rekabet gücünün artırılması ve sürdürülebilir bir büyüme için kamu kesiminin toplam ekonomi içindeki payının azaltılması büyük önem arz etmektedir. Kamu, özel sektörü dışlayacak şekilde bir maliye politikası izlememeli, özel sektör için hayati önem taşıyan finansman ve personel kaynakları kamu tarafından kullanılmamalıdır.

Kamu giderlerini disiplin altına alabilecek yapısal reformlar tam anlamıyla gerçekleştirilmediğinden dolayı kamu giderleri, kamu gelirlerinden daha fazla artmaktadır. Kamu gelirlerinin GSMH'nın %50'sine yaklaşan kamu harcamalarını karşılamasının mümkün olmadığı bu ortamda yüksek bütçe açıkları ortaya çıkmaktadır. TC tarafından hibe olarak karşılanmakta olan yerel nitelikli harcamalar dikkate alındığında, açık daha da büyümektedir.

Grafik 4 – Bütçe Açığının GSMH İçindeki Payı (%)

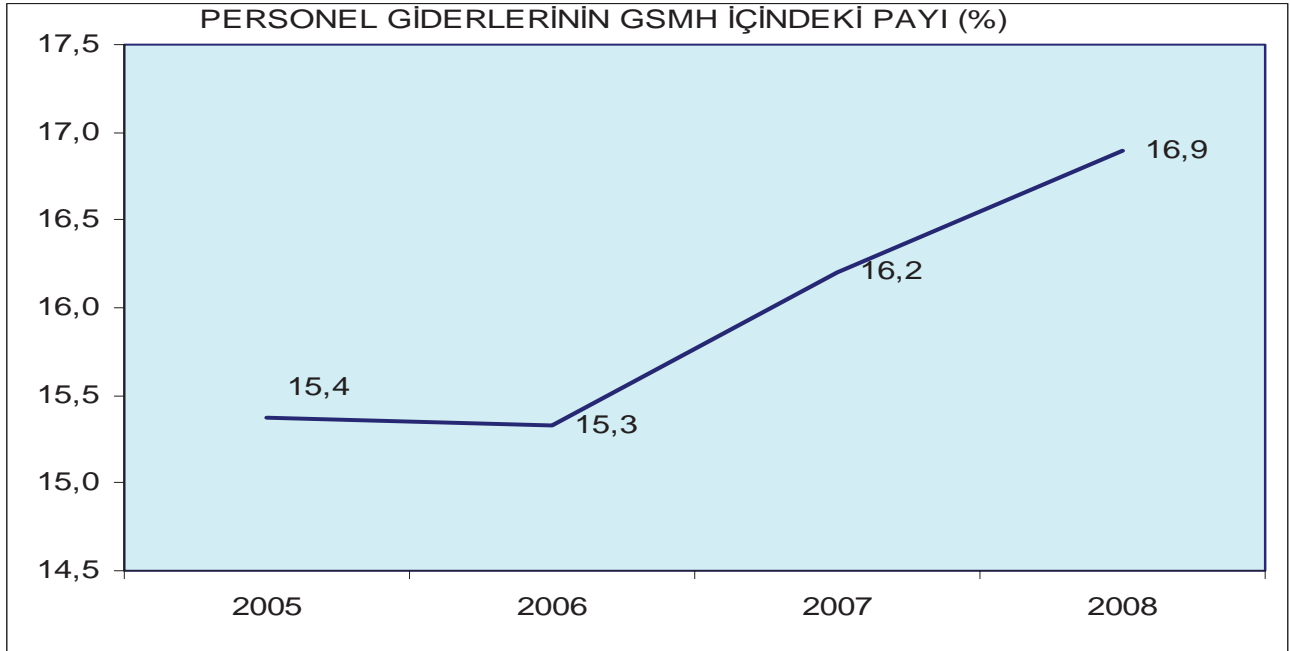
Ekonominin hızla büyüdüğü 2003-2007 yılları arasında bütçe giderlerinin yeterince azaltılmamış olması nedeniyle gelirlerde bir artış yaşansa dahi yüksek bütçe açıkları verilmeye devam edilmiştir. Bu durum, 2008 yılından itibaren baş gösteren ekonomik kriz ile birlikte hızla daha yüksek bütçe açıklarına yol açmıştır.

KKTC bütçesi esnek olmayan bir yapı arz etmektedir. Toplam bütçenin ortalama %46'sı personel giderlerine (Sosyal Güvenlik Primi dahil), ortalama %43'ü ise cari transferlere ayrılmaktadır. Cari transferlere ayrılan kaynağın büyük bir kısmı ise emekli maaşları, emekli ikramiyeleri, kıdem tazminatı, maaş ve maaş benzeri ödemelerden oluşmaktadır. Bu yönüyle 2009 yılı bütçe harcamalarının %84'ü maaş ve benzeri ödemelerden oluşmakta ve maliye politikasının uygulama alanını sınırlamaktadır. Maaş ve maaş benzeri ödemelerin mahalli gelirlere oranı ise %138'e ulaşmış durumdadır. Diğer bir deyişle, mahalli gelirler maaş ve benzeri ödemelerin sadece yüzde 73'ünü karşılamaktadır.

Tablo 7 - Mahalli Giderlerin Bütçe İçindeki Payları (%)

	2005	2006	2007	2008
PERSONEL	42	45	44	44
SOSYAL GÜVENLİK	1	2	2	2
MAL VE HİZMET ALIM GİDERLERİ	6	6	6	6
FAİZ GİDERLERİ	2	2	4	1
CARİ TRANSFER	45	42	41	43
MAHALLİ YATIRIM	1	3	2	2
DİĞER	3	0	1	1
MAHALLİ GİDERLER	100	100	100	100

Kamu personel giderlerinin GSMH içindeki payının da artış eğilimi içinde olduğu görülmektedir. Personel giderleri milli gelirden daha hızlı olarak büyümekte ve kamu kesiminin genişlemesine yol açmaktadır. Personel giderlerinin azaltılması mali disiplin yanında kamu kesiminin ekonomi içindeki ağırlılığının da azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Grafik 5 – Personel Giderlerinin GSMH İçindeki Payı (%)

2007-2009 yılı programında bütçe disiplini sağlamaya yönelik birçok tedbire yer verilmiş olup, özellikle bütçe açığının düşürülmesine yönelik oldukça net hedefler ortaya konmuştur. Yaşanan ekonomik gelişmeler neticesinde program döneminde bütçe disiplini tam anlamıyla sağlanamamıştır. Bütçe açıklarının planlanan düzeylerin üstünde gerçekleşmesinden dolayı TC kaynaklarından bütçe açığının finansmanı için ayrılan kaynak miktarı artmış ve bu artışın bir kısmı yatırımların, reel sektörün ve mali sektörün desteklenmesi amacıyla ayrılan kaynakların bu alana kaydırılması ile sağlanmıştır. Dolayısıyla yüksek bütçe açıkları nedeniyle programın başarısı için büyük önem arz eden alanlara öngörülen kaynak miktarlarında azalmalar yaşanmıştır.

Ekonomik kalkınmanın özel sektör eliyle gerçekleştirilmesi için altyapı yatırımlarına ayrılan kamu kaynaklarının artırılması gerekmektedir. Bunun için, kamu gelirlerinin artırılması ve kamu harcamalarının rasyonelleştirilmesiyle birlikte, bütçe açıklarının azaltılması ve borçlanma ihtiyacının en aza indirilmesi sağlanmalıdır. Böylece, TC'den sağlanan ilave kaynaklar, cari bütçe açığı dışındaki alanlara tahsis edilerek, ekonomik kalkınmayı hızlandırması temin edilecektir. Bu hedef doğrultusunda, program dönemi boyunca kamu kesimi finansman açığının hızla kapatılmasına imkan verecek bir bütçe politikası izlenmesi, kamunun ekonomi içindeki payının azaltılarak verimliliğinin artırılması gerekli görülmektedir.

Kamu maliyesine yönelik yukarıda yapılan tespitler çerçevesinde uzun dönemde sağlam bir mali bünye oluşturulabilmesi için kamu kesimi finansman açığının 2012 yılında GSMH'nın %4,5'üne düşürülmesi sağlanmalıdır. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için program döneminde aşağıdaki politikaların uygulanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Program dönemine ilişkin kamu maliyesi hedefleri şu şekildedir:

- Kamunun ekonomi içindeki ağırlığını azaltacak, yapısal reformlar hızla tamamlanmalıdır.
- Bütçe politikasının temel amacı kamu kesimi finansman açığının azaltılmasıdır. Bu amaca yönelik olarak, gelirler artırılmalı ve öncelikli alt yapı yatırımlarından vazgeçilmeden giderler azaltılmalıdır.
- Kamu giderleri içinde büyük bir orana sahip olan personel giderlerinin bütçe içindeki payının azaltılarak bütçe esnekliğinin artırılması yönünde bir personel politikası uygulanmalıdır. Bu kapsamda, kamuda personel istihdamına sınırlamalar getirilerek kamu personelinin maaşlarının altı ayda bir, gerçekleşen enflasyon oranında artırılmasına yönelik uygulama sürdürülmelidir.
- Maliye politikalarının etkin bir şekilde izlenebilmesi ve uygulanabilmesi için gerekli olan kamu mali şeffaflığını artırıcı tedbirler ivedilikle alınmalı, kamu borç stoku da dâhil olmak üzere, kamu maliyesi konusundaki istatistiklerin düzenli olarak kamuoyuna duyurulması sağlanmalıdır.
- Bütçe gelir ve giderlerinin izlenebilmesi ve raporlanabilmesini teminen mevcut yazılım sistemleri geliştirilmelidir.
- Bütçede ödeneği olmadan harcama yapılmaması, avans ve imprestlerin, ancak bütçede ödeneği olması halinde ve ödenekleri nispetinde verilmesi ve yıl içerisinde ilgili ödenekten mahsup edilmesi sağlanmalıdır.
- Kamu maliyesinde AB normlarına ve uluslararası standartlara uygun olarak hayata geçirilen tahakkuk esaslı muhasebe ve çok yıllık bütçe sistemi, yerel yönetimler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına da yaygınlaştırılmalıdır. Ayrıca, stratejik planlama ve performans esaslı bütçeleme sistemine geçiş için gerekli hazırlıklar başlatılarak 2011 yılı bütçesinde en az 2 kurumda pilot uygulamaya geçilmelidir.
- Bütçenin Hazırlanması ve Uygulanmasına İlişkin Kurallar Yasası ile Genel Muhasebe Yasası'nın yerini alacak ve programın diğer hedefleri ile uyumlu çağdaş kamu mali yönetimi araçlarının da yer aldığı kapsamlı bir yasa hayata geçirilmelidir.
- Sayıştay denetimlerinin, mevzuata uyum yanında performansa göre de yapılması yolunda gerekli çalışmalara devam edilmelidir.
- Kamu mali dengelerinin korunması ve özel sektörün nitelikli işgücü için daha cazip hale

getirilmesi amacıyla, emekliler de dahil kamu ücret ve maaşlarında program dönemindeki artışlar, bütçe imkanları çerçevesinde gerçekleşen enflasyon oranını aşmayacak şekilde yapılmalıdır. Kamu personelinin aldığı ek çalışma karşılıkları bütçe ödenekleri düzeyinde kalmalıdır.

- KİT'ler de dahil olmak üzere, kamuda zorunlu haller dışında istihdam yaratılmadan kamu personel ihtiyacı öncelikli olarak fazla personeli bulunan kamu kurumlarından karşılanmalıdır. Tüm kamuda yeni istihdam edilecek personel sayıları yılı bütçe kanunlarında belirlenerek, yeni personel istihdamı öncesinde Maliye Bakanlığı'ndan izin alınması sağlanmalıdır. Bu tedbirlerin uygulanmasına yönelik olarak gerekli yasal düzenlemeler ivedilikle uygulamaya konulmalıdır.
- Merkezi bütçe, KİT'ler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları herhangi bir şekilde Merkez Bankası, kamu ve özel bankalar, İhtiyat Sandığı ve İnkişaf Sandığı'ndan borçlanmamalı, KIB-TEK'in akaryakıt alımları ve daha önce verilmiş devlet kefaletli borçlar dışında yeni devlet kefaleti ile devlet kurumları kefaleti verilmemelidir. Bu hususta, Kamu Borçlanma ve Borç Yönetimi Kanununda kalıcı olarak düzenleme yapılmaya kadar Yılı Bütçe Kanunlarında düzenleme yapılmaya devam edilmelidir.
- Vergi mükellefi kamu kuruluşlarının vergilerini zamanında ve eksiksiz ödemeleri sağlanmalıdır.
- Sosyal güvenlik primi tahsilatlarının hızlandırılmasına yönelik gerekli tedbirler alınmalıdır.

2009 yılı sonuna ve program dönemine ilişkin bütçe tahminleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 8 - 2009-2012 Dönemi Bütçe Tahminleri

	2009	2010	2011	2012
YEREL GİDERLER TOPLAMI	2.152.285	2.224.756	2.323.883	2418907
MAHALLİ GİDERLER	2.014.896	2.093.609	2.188.706	2279493
Personel ve Sosyal Gv. Giderleri	923.292	948.800	993.400	1034300
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	115.000	119.600	123.188	126884
Faiz Giderleri	21.996	22.876	23.562	24269
Cari Transfer	933.744	951.805	996.512	1040435
Mahalli Yatırım	19.000	19.760	20.353	20963
Sermaye Transferi	1.126	0	0	0
Borç Verme	738	768	791	815
Yedek Ödenek	0	30.000	30.900	31827
FON VE DÖNER SERMAYE GELİRLERİ	137.389	131.147	135.177	139414
Fon Giderleri	133.800	127.452	131.371	135497
Döner Sermaye Giderleri	3.589	3.695	3.806	3917
YEREL GELİRLER TOPLAMI	1.526.590	1.668.370	1.823.528	1993116
MAHALLİ GELİRLER	1.222.200	1.337.194	1.461.552	1597477
Vergi Gelirleri	1.087.600	1.190.749	1.301.488	1422527
Vergi Dışı Gelirler	134.600	146.445	160.064	174950
FON VE DÖNER SERMAYE GELİRLERİ	304.390	331.176	361.976	395639
Fon Gelirleri	300.800	327.270	357.707	390973
Döner Sermaye Gelirleri	3.590	3.906	4.269	4666
YEREL AÇIK	625.695	556.386	500.355	425791
YEREL AÇIK/GSMH (%)	11,7	9,4	7,7	6,0
HEDEF AÇIK/GSMH (%)	9,7	7,6	5,4	4,5
TC YARDIMI	521.277	450.000	350.000	320.000
TEDBİR	104.418	106.386	150.355	105.791
GSMH	5.367.867	5.895.206	6.462.325	7.090.463

KKTC Mahalli Gelirleri Tablo 9'deki gibi bir dağılım göstermektedir.

Tablo 9- Yerel Gelirlerin Dağılımı

Milyon TL							
	2007	2008	Değişim (%)	Pay (%)	2009 (Tahmin)	Değişim (%)	Pay (%)
Yerel Gelirler(*)	1.628	1.635	0.04		1.527	-7	
Vergi Gelirleri(GSM Gelirleri Dahil)	968	1.163	20.1	71	1.088	-6	71
Diğer Gelirler	660	472	- 28	29	439	-7	29

(*) GSM Gelirleri, Fonlar, MB Kârı ve Emekli Sandığı Fonu dahil.

KKTC yerel gelirleri içinde en büyük payı %71 ile vergi gelirleri almaktadır. Vergi gelirleri 2008 yılında 2007 yılına göre %20 artış göstermiştir. Bu artışın bir nedeni, 2008 yılında GSM gelirlerinin vergi gelirleri içinde yer almış olması ile ithalata konulan gelir vergisi stopajıdır. 2009 yılı sonu tahminine göre ise vergi gelirleri % 6 küçülerek yerel gelirler içindeki payı 2008 yılı seviyesinde kalması beklenmektedir.

Tablo 10 – 2008 – 2009 Yılı Vergi Gelirleri Dağılımı

Milyon TL

Vergi Türü	2008	2009 (Tahmin)	Değişim (%)	2009 Pay(%)
Gelir Vergisi	264	296	12	27
Kurumlar Vergisi	143	126	- 12	12
Dahilde Alınan KDV	141	136	- 4	13
Uluslararası Ticaret ve Muamele Vergileri	283	233	- 18	21
Diğer	332	297	- 11	27
Toplam Vergi Gelirleri	1.163	1.088	- 6	100

Yukarıdaki tablolardan da görüldüğü üzere, 2007'den 2008'e belirgin artış gösteren vergi gelirlerinin, 2009 yılında %6 dolaylarında azalması beklenmektedir. Vergi gelirlerindeki bu azalmanın önemli bir nedeni küresel ekonomik krize bağlı olarak ithalat üzerinden alınan vergi gelirlerinin düşmesidir.

Vergi Gelirleri, KKTC Mahalli Gelirleri içinde büyük paya sahiptir ve KKTC bütçesindeki mahalli gelirler GSYİH'nın yaklaşık yüzde 32'si kadardır. Bu bağlamda, Vergi Gelirlerini artıracak politikaların, adaletli, ekonomik kalkınmayı destekleyici, vergi muafiyet ve istisnalarının azaltılmasına öncülük edecek ve kayıt dışılığı minimum düzeye çekecek yapıda olması gerekmektedir.

Bu amaçla, 2010 yılı başında uygulamaya konmak üzere;

- Vergilenmemiş alanların tespit edilmesi: Vergilemeye konu olabilecek fakat hâlihazırda vergilenmemiş olan alanların yapılacak çalışmalar neticesinde tespit edilerek, ilgili alanların vergilendirilmesine ilişkin mevzuat düzenlemelerinin yapılması, bu kapsamda vergi kanunlarında mükelleflere sağlanmış olan muafiyetler ve istisna tutulan konular gözden geçirilerek, reel sektöre ciddi katkı sağlamayıp gereksiz vergi kayıplarına neden olan muafiyet ve istisnaların kaldırılmasına yönelik çalışmaların yapılması,
- Mevcut vergilerde yapılabilecek olan gelir artırıcı düzenlemelerin tespit edilmesi ve takvime bağlanması: Kurumlar, gelir, KDV, gümrük ve ithalat vergileri gibi mevcut vergiler gözden geçirilerek düzenleme yapılması, gereken vergi türlerinin belirlenmesi ve bu vergilerde yapılabilecek değişikliklerin tespit edilerek, takvime bağlanması ve bu tedbirlerin gelir artırıcı etkisinin tespitine yönelik değerlendirme çalışmalarını hayata geçirecek gerekli adımların atılması,
- Vergi kayıp kaçığının önlenmesi: Vergi kanunlarında ve diğer kanunlarda vergiden kaçınma veya vergi kaçırmaya ilişkin açıkların belirlenmesi ve bu açıkların kapatılabilmesi için yapılacakların ortaya konması adına gerekli çalışmaların tamamlanması,

Vergi kayıp ve kaçığını azaltmak amacıyla vergi denetimlerinin düzenli olarak yapılması, denetime ilişkin eksikliklerin belirlenmesi, giderilmesi ve bu konuda gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ile bu çerçevede, denetim performansının ve sonuçlarının düzenli olarak incelenmesini sağlayacak politikalar hayata geçirilmesi,

Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun sağlanmasına yönelik politikalar yürürlüğe konularak vergi tabanını genişletmeye yönelik idari etkinliklerin artırılması,

program kapsamında uygulanacak gelir politikalarının ana unsurları olmalıdır.

4. MALİ SEKTÖR

KKTC Mali sektöründe onshore bankaların yanı sıra, uluslararası bankacılık birimi, döviz büroları ve kooperatifler faaliyet göstermektedir.

KKTC’de 1’i Kamu, 16’sı Özel Sermayeli, ve 1’i Kalkınma ve Yatırım Bankası olmak üzere toplam 18 adet yerel sermayeli banka, bunun yanı sıra Türkiye’de kurulu bankalardan 7’si de şube şeklinde faaliyet göstermektedir. Ayrıca, sektörde 13 uluslararası bankacılık birimi faaliyet göstermekte ve bu bankaların yerel tasarruf sahipleriyle işlem yapmaları yasaklanmış bulunmaktadır. KKTC’de bankacılık düzenleme ve denetim otoritesi KKTC Merkez Bankası’dır.

Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü, 2001 yılı itibariyle 1.7 milyar TL iken, Haziran 2009’da 7.5 milyar TL’ye ulaşmıştır. Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü içerisinde en büyük paya sahip olan kalem kredilerdir. Krediler, 2001 yılı sonunda 547 milyon TL iken, Haziran 2009’da 3.6 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, TGA dönüşüm oranı % 10 olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan, KKTC Bankacılık sektörünün pasifleri içerisinde en büyük pay mevduatlara aittir. Önceleri toplam mevduatlar içerisinde Yabancı Para mevduatlar Türk Parası mevduattan daha büyük paya sahip olsa da, özellikle 2007’den itibaren mevduat sahipleri TL mevduata yönelmişlerdir. Haziran 2009 itibariyle mevduatların % 84’ü 0-1 ay gibi kısa vadeli bir yapıya sahiptir.

Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün % 36’sını, yönetimi kamu eliyle yürütülen bankalar oluşturmaktadır. Sektörün toplam plasmanlarının yarısı bu bankalar tarafından gerçekleştirilirken, söz konusu krediler içinde kamuya kullanılan kredilerin payı da % 73’ler seviyesindedir. Haziran 2009 itibariyle kredilerin yaklaşık %36’sı kamu kurum ve kuruluşlarına kullanılan kredilerden oluşmaktadır.

TC ile KKTC arasında imzalanan ekonomik ve mali işbirliği protokolleri çerçevesinde 2001 yılından bu yana uygulanan programlarda, mali sektöre ilişkin öngörülen tedbirlerde önemli aşamalar kaydedilmiştir. Bununla birlikte, önümüzdeki dönemde mali sektörün sağlıklı yapıya kavuşturulması ve bankacılık sektörünün reel sektörün finansmanını sağlayarak ülke kalkınmasına katkıda bulunması için uygulamaya konulması gereken birçok tedbir vardır.

Finansal sistemin etkin işleyişi ve sağlıklı bir mali sistem için gerekli olan ve AB müktesebatına uyumlu, konsolide denetim ve katılım bankacılığına da imkan veren yeni bir Bankalar Yasası’nın biran önce kabul edilerek uygulamaya geçmesi gerekmektedir.

Mevcut durumda, Bankalardaki 20.000 Euro’ya kadar olan tasarruf mevduatları Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun sigortası altındadır. Söz konusu sigortasının kapsamı her bir hesap için ayrı ayrı belirlenmektedir. Bu zafiyetin düzeltilmesi ve mevduat garantisinin kapsamının, AB standartlarına uygun hale getirilerek, bir gerçek kişinin bir bankada sahip olduğu tüm hesapları üzerinden belirlenecek limite göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Kamunun ağırlığı, sektörün evrensel bankacılığın gereklerine uygun, kârlılık ve verimlilik ilkelerine göre çalışmasına engel olmaktadır. Dolayısıyla, bankacılık sektöründeki verimliliğin artırılmasına yönelik olarak, mali sektörün yeniden yapılandırılmasına ve yönetimi kamu eliyle yürütülen bankaların ve iştiraklerinin bankacılığın gereklerine uygun çalıştırılmasına ilişkin tedbirlere yer verilmesi önem arz etmektedir. Özellikle, Kooperatif Merkez Bankası ile Vakıflar Bankası yönetimlerine hükümetin müdahalesini engelleyecek bir mekanizma geliştirilmelidir. Bu çerçevede, Kooperatif Şirketler Yasasında değişiklik yapılarak, banka lisansına sahip kooperatiflere

kamu tarafından yapılacak yönetici atamalarında, gözetim ve denetim otoritesi olan KKTC Merkez Bankası'nın onayının alınması yönünde bir düzenleme yapılması hayati önem taşımaktadır.

KKTC'de yaygın olarak faaliyet gösteren Kooperatiflerin, bankacılık faaliyetinde bulunmaları sebebiyle taşıdıkları risklerin iyi yönetilmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede, Kooperatiflerin mali yapılarının düzeltilmesi gibi mevzuat tedbirleri yanı sıra kooperatiflerin denetim ve gözetim altyapılarının güçlendirilmesine ilişkin önlemlerin alınmaya devam edilmesi de gerekmektedir.

Kamunun mali sektöre borç ödemelerinin sınırlı olması dolayısıyla kamu borcu azalmamakta, tersine artmaktadır. Bu durum, bu bankaların nakit yönetimlerini güçleştirmekte ve bankalar likiditeye duydukları ihtiyaç nedeniyle kaynak maliyetlerini bozucu nitelikte yüksek faizle mevduat toplamak zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca, sektörün kaynaklarının önemli bir kısmının kamu tarafından kullanılmış olması, özel sektöre kullanılacak kaynakları kısıtlamaktadır. Dolayısıyla, kamunun borçlarının hızla kapatılması ve yeni borçlanmanın olmaması hususuna önem verilmeli ve durum titizlikle takip edilmelidir. Rekabeti bozucu etki yaratan ve bankacılık sisteminin etkin çalışmasına engel olan yüksek aracılık maliyetlerini azaltıcı önlemler alınmalıdır.

KKTC'de hukuki yapıdaki eksiklik nedeniyle bankaların alacaklarının tahsili maliyetli olmakta ve uzun zaman almaktadır. Tahsili gecikmiş alacaklar bankaların bünyesini olumsuz etkilemekte, bu durum ve tahsilattaki sorunlar dolayısıyla bankalar kredi kullandırımında çekingen olmaktadır.

Alacakların tahsilatının hızlandırılmasına yönelik olarak, gerekli idari tedbirlerin alınması ve uygulanabilir İcra-İflas Yasasının acilen çıkartılması ve Ticaret mahkemelerinin kurulması önem arz etmektedir.

Ayrıca, Tapu ve Kadastro Dairesi'nin daha süratli ve doğru bilgilerle çalışmasının sağlanmasında karşılaşılan sorunların tespit edilmesi ve buna ilişkin gerekli düzenlemelerin yapılmasına ilişkin teknik destek sağlamak üzere Nisan 2008'de TC Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile imzalanmış protokol gereği çalışmalar hızla tamamlanmalıdır.

5. REEL SEKTÖR

KKTC ekonomisinin gelişmesinde potansiyel taşıyan alanlar incelendiğinde turizm ve eğitim sektörü öne çıkmaktadır. Belli ölçüde katma değeri yüksek sanayi üretimi yapılması ve tarım sektörünün turizm ve eğitim sektörlerini destekleyecek şekilde geliştirilmesi potansiyeli de bulunmaktadır. Ayrıca, adanın deniz ticaret yolları üzerinde bulunması nedeniyle deniz taşımacılığı ve gemi inşa sektörünün gelişebilmesine de uygun olduğu düşünülmektedir.

KKTC bir yandan Türkiye ile yoğun ekonomik ilişkilerini yürütürken diğer taraftan GKRY ile de ticari faaliyet içerisinde. Güney ile yolcu beraberliği mal ticareti ve her iki taraf vatandaşlarının karşı tarafa geçerek yaptıkları hizmet ticareti fiyatların mukayese edilmesi sonucunu doğurmaktadır. KKTC'deki fiyatlar Güney Bölgesindeki fiyatlarla rekabet etmek mecburiyetinde kalmakta ve yoğun ticaret kaymaları yaşanmaktadır. Ekonomiyi genel olarak etkileyen izolasyonların dışında çözümlenmesi gereken asıl sorun, üretim maliyetlerinin yapısal sorunlar nedeniyle girdi maliyetlerine ilişkin piyasalarda rekabetçi ortam olmaması sonucu yüksek oluşudur.

KKTC ekonomisinin reel sektöre dayalı olarak gelişebilmesi için potansiyel arz eden sektörlerin liberalize edilerek önünün açılması ve kamu kaynaklarıyla da desteklenerek rekabet gücünün artırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Öncelikle, maliyetlerin yüksek olmasına sebep olan Enerji ve Ulaştırma gibi alt yapı hizmet sunumu ve işgücü piyasasının reforme edilmesi ile finansman maliyetleri ve Türkiye ile yapılan ticarete gümrüklerden kaynaklanan maliyetlerin azaltılması gerekmektedir. Buna ilaveten, özel sektörün, başta turizm ve eğitim olmak üzere rekabet gücünü artıracak çeşitli araçlarla desteklenmesine ihtiyaç sürmektedir. Kamu tarafında ise, özel sektör üzerinde fazladan maliyet oluşturan ve vatandaşların hayatını zorlaştıran hizmet sunum kalitesindeki verimsizlik ve yatırımcıların önündeki idari engellerin, e-devlet uygulamalarına geçilerek ve yasal düzenlemeler yapılarak ortadan kaldırılması gerekmektedir.

5.1 Tarım

KKTC'nde tarım sektörü önemli bir potansiyele sahip olup, ülke ekonomisine değişik yollardan katkı sağlamaktadır. Tarımsal üretimin GSMH içindeki payı % 7 civarına inmiştir. Tarım sektörü, toplam istihdamın yaklaşık %4'ünü oluşturmaktadır. Ülke ihracatının %70 kadarı tarım ürünleri ile tarıma dayalı sanayi ürünlerinden oluşmaktadır.

KKTC kurak iklim etkisinde olup, bitkisel üretim önemli ölçüde doğal yağışlara bağımlıdır. Sulama suyunun yüksek tuz konsantrasyonu nedeniyle, sulanabilir alanların toprak kalitesinde bozulmalar başlamıştır.

Hayvancılık faaliyetleri önemli oranda ithal girdi kullanımı ile yapılan entansif bir yapı göstermektedir. Yem hammaddesinin bir kısmı ülkede üretilen arpadan karşılansa da, ağırlıklı olarak ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Kırmızı et ve beyaz et üretimi yeter seviyede olup, süt ürünleri önemli oranda ihraç edilmektedir. Ancak, balıkçılık ve arıcılık yeterince gelişme göstermemiştir.

Bitkisel üretimde alan bazlı Doğrudan Gelir Desteği (DGD) uygulamasına devam edilmesi, organik tarım uygulamalarının geliştirilmesi, işletmelerin modernize edilmeleri için desteklenmesi, endüstrileşme potansiyeli bulunan geleneksel ürünlerin geliştirilmesi ile sertifikalı tohumculuğun teşvik edilmesi ve kuraklıkla mücadele yöntemlerinin geliştirilmesi ülke tarımının geliştirilmesi açısından gerekli görülmektedir.

Hayvancılıkta; yetiştirme, üretim, pazarlama ve destekleme konularının bir planlama çerçevesinde yeniden yapılandırılması, hayvancılığın ve hayvansal ürünlerin izlenebilirliğini sağlayabilmek için kayıt sisteminin geliştirilmesi, yeni doğan hayvan başına destekleme sistemine geçilerek süt desteğinin tedricen azaltılması sağlıklı bir sektör oluşturulmasına önemli katkılar sunacaktır.

5.2 Enerji

KKTC’nde elektrik enerjisi, fuel-oil yakıtla çalışan termik santrallerde üretilmektedir. Ülkenin üretim kapasitesi 310 MW gücünde olup, bunun 270 MW’ı faal olarak kullanılabilir. Ülkenin yıllık enerji tüketimi yaklaşık 1.100.000 KWh olup, puant yük 250 MW seviyesindedir. KKTC’nde halen elektrik iletim ve dağıtım işlemleri KIB-TEK tarafından yürütülmektedir. Üretimin %70 kadarı KIB-TEK, %30 kadarı özel teşebbüs tarafından gerçekleştirilmektedir.

KKTC’nde elektrik enerjisi ağırlıklı olarak konutlarda kullanılmaktadır. Konutların ısıtma ve soğutma ihtiyaçlarına göre tüketim talebi gün içinde saatlere, yıl içinde aylara göre önemli ölçüde dalgalanma göstermektedir. Bu durum enerji üretim maliyetini artırmaktadır.

KKTC’nde enerji maliyetlerinin yüksek olmasının nedenleri arasında KIB-TEK’in yüksek üretim maliyeti, iletim ve dağıtım hatlarındaki kayıplar kadar, KIB-TEK’in alacaklarını tam olarak tahsil edememesi de önemli olmaktadır. Bu durum KIB-TEK’in yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak sorunun bir sektör reformu yaklaşımı boyutunda ele alınması gerekmektedir.

Sektör reformu kapsamında, enerji alanında faaliyet gösteren aktörlerin rollerinin yeniden tanımlanması, özelleştirme ve/veya şirket yeniden yapılandırılmalarına gidilerek, rekabetin tesisi için piyasa liberalizasyonun gerçekleştirilmesi ile KKTC elektrik arz güvenliğinin sağlanmasına yönelik olarak elektrik şebekesinin deniz altından kablo ile Türkiye’nin enterkonnekte sistemine bağlanması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

5.3 Su ve Atıksu

Ülke genelinde kaliteli ve yeterli su temin edilememekte, evsel atıkların arıtılması ve kanalizasyon tesisleri birkaç yerleşim bölgesi dışında bulunmamakta veya yeterli şebeke hattı olmaması ve teknik nedenlerle mevcut tesisler iyi işletilememektedir. Katı atıklar ise sadece Dikmen Çöp depolama tesislerinde vahşi depolama yöntemi ile yapılmaktadır.

Yerleşim alanlarının İçme suyu, kanalizasyon isale ve şebeke hat yenilemeleri TC yardımları ile desteklenmiştir. Ancak halâ altyapı hizmetleri tamamlanamamış, kaliteli ve yeterli su temin edilememiş, mevcut akiferlerden de aşırı ve kontrolsüz su çekim nedeni ile tarımsal alanlar ve su depolama havzaları zarar görmüştür. İsale ve şebeke hatlarının eski ve yetersizliğinden dolayı %35 civarında su kaybı olduğu tahmin edilmektedir.

Ülkenin ihtiyaç duyduğu suyun büyük kısmı, Güzelyurt akiferinden sağlanan 800 m³/h su, ana isale hattı ile Lefkoşa ve Gazi Magusa’yı beslemektedir. Girne karstik akiferleri ve küçük kapasiteli kıyı alüvyonlarında açılan kuyular ile beslenmektedir.

Su sıkıntısının hat safhaya ulaşması üzerine birkaç yıldır özel kuruluşlar tarafından denizden arıtma yöntemi ile su sağlanmaya başlanmıştır.

KKTC'nin su sorununa köklü çözüm bulmak amacı ile Türkiye'den Boru ile Su taşıma konusunda DSİ Genel Müdürlüğü tarafından bir proje başlatılmış, projenin teknik fizibilitesi tamamlanmıştır. Proje ile 75 milyon m3 suyun Anamur Dragon Çayı'ndan KKTC'ye taşınması hedeflenmektedir.

Türkiye'den boru ile deniz altından su getirme projesinin program döneminde öncelikli olarak desteklenmesi, suyun kullanımına ilişkin KKTC tarafındaki idari ve fiziki altyapının tamamlanması, ayrıca, atıksu sorununun çözümüne yönelik olarak kapsamlı bir çalışma yapılarak, su ve atıksu yönetiminin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için gerekli hazırlıkların yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

5.4 Ulaştırma

Ülkede kara ulaştırmasında belli bir ağ genişliğine ve kalitesine ulaşılmış bulunmaktadır. Ana güzergahlar arasında bölünmüş yol çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmış olup, Lefkoşa-Güzelyurt ve Kuzey Sahil yolu çalışmaları kısa sürede tamamlanacaktır. Yeni Erenköy-Karpaz yolunun ise ihalesi yapılmıştır. T.C. ile KKTC arasında imzalanan Master Plan çalışması 2010 yılında sona erecektir. Yeni bir Master Plan çalışması yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Ercan Havaalanının artan havayolu yolcu talebine cevap verecek şekilde geliştirilmesi tamamlanmış olmakla beraber uluslararası doğrudan uçuşlara hazır hale getirilmesi için gerekli yasal, teknik ve idari düzenlemelerin yapılarak uluslararası şirketlerin burada bakım onarım, kargo ve benzeri faaliyetler yapmalarının sağlanması ve Ercan Havalimanı'nın alan güvenliği çalışmalarının tamamlanması sağlanmalıdır.

Denizyolu taşımacılığında önemli sorunlar yaşanmakta olup, ülke potansiyeli yeterli biçimde değerlendirilememektedir. Gazimağusa Limanında sunulan liman hizmetlerinde gerekli verimlilik sağlanamamış, Gemikonağı uluslararası serbest liman kayıtlarında yer almasına rağmen işler hale getirilememiştir.

Program döneminde karayolu ulaştırmasında planlanan işlerin tamamlanması, havayolu ulaştırmasında Ercan Havaalanının uluslararası doğrudan uçuşlara imkan verecek standarda kavuşturulması ve denizyolu ulaştırmasında liman yönetimi ile liman hizmetlerini birbirinden ayıran düzenlemenin ivedilikle yapılması büyük önem arz etmektedir. Buna ilave olarak, Gemikonağı Serbest Bölgesinin fonksiyonel hale getirilebilmesi için konteynır limanı yapımı konusunda gerekli adımların ivedilikle atılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

5.5 Kamu İktisadi Teşebbüsleri

KKTC'nin kurulduğu yıllarda önemli hizmetlerin kamu tarafından sunulmasının doğurduğu zorunluluk nedeniyle oluşturulmuş olan Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT'ler) önemli hizmetler icra etmiştir. Ancak, dünyada sermayenin ve ticaretin daha serbest hale gelmesi ve özel sektör sermaye birikiminin ve teknik kapasitesinin artması sonucu bu tür hizmetler özel sektör tarafından daha etkin şekilde sunulmaya başlanmıştır. Ülke rekabet gücünün artırılabilmesi, piyasaların rekabetçi şekle dönüştürülmesi ile yakından ilişkilidir. Kamu şirketlerinin rekabeti bozmayacak şekilde hareket etmesinin sağlanması, özel sektörü cesaretlendiren ve ülkeye daha fazla yatırım çekilmesine temel oluşturan ana etkenlerden biridir.

KKTC'de öncelikle mal üreten KİT'lerin özelleştirilmesi planlanmış ve daha önce uygulanan programlar çerçevesinde belli oranda başarı sağlanmıştır. Gelinecek aşamada, mal üreten KİT'lerin tamamının özelleştirilmesi, hizmet üreten piyasaların rekabetçi yapıya izin verecek şekilde yeniden

düzenlenmesi ve bu bağlamda kamu teşebbüslerinin özelleştirilmesi veya yeniden yapılandırılması zaruret haline gelmiştir. Bununla beraber, başta tarım sektörü olmak üzere, piyasa düzenlemeleri konusunda rol alan bazı kamu teşebbüslerinin varlığına ihtiyaç devam etmektedir.

Bu çerçevede, program döneminde piyasaların rekabetçi hale getirilmesi, özel sektörün geliştirilmesi ve kamu maliyesi üzerindeki yüklerin azaltılmasına yönelik olarak kapsamlı bir KİT reformunun hayata geçirilmesi gerekmektedir.

5.6 Dış Ticaret

İthalata dayalı bir ekonomiye sahip olan KKTC'nin dış ticareti ürün grupları bazında incelendiğinde, ülkenin mevcut üretim yapısının ithalat ve ihracat kalemlerini belirlediği gözlenmektedir. KKTC ihracatının ağırlıklı yapısını narenciye ve süt ürünleri, ithalatını ise taşıt araçları, yakıt, inşaat malzemeleri, makine, konfeksiyon ve diğer tüketim maddeleri oluşturmaktadır. 2008 yılında toplam 1.68 milyar dolarlık ithalata karşın 80 milyon dolar düzeyinde ihracat gerçekleştirilmiştir. Dünya Bankası'nın 2006 KKTC Raporu'nda küçük ada ekonomilerinde mal ihracatının GSYİH'nin %20 -25'ine tekabül ettiğine dikkat çekilerek, bahse konu oranın KKTC için 2004 yılında %4 olduğu belirtilmiştir. 2008 yılında ise mal ihracatının GSYİH'ya oranı %2,1 olarak gerçekleşmiştir.

Dış ticaret, denizyolu ile ve genelde Mersin ilindeki limanlardan (Mersin ve Taşucu limanları) gerçekleşmektedir. İç piyasada dağıtım kanalları, ithal malların acentelikleri, toptancı veya ithalatçılar, hipermarketler ve çeşitli büyüklüklerdeki mağaza ve işyerlerinden oluşmaktadır. Ülkede perakende ticarete münferit mağazalar ve işyerleri hakimdir. Çok katlı mağazacılık sınırlı olmakla birlikte süpermarketler yaygındır.

Ülkede üretim yapan tesisler ağırlıklı olarak mikro ölçekli ve KOBİ niteliğinde olup, genelde aile işletmeleri olarak faaliyet göstermektedir. Üretim tesislerinin gerek iç talebin sınırlı oluşu gerekse ihracattaki sorunlar nedeniyle tam kapasite ile çalışmadığı tespit edilmiştir. KKTC'deki KOBİ'lerin üretim ve ihracat kapasitelerinin artırılmasını teminen eğitim desteği ve teknik yardım sağlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

KKTC'de ihracat üzerinde önemli sayılabilecek bir fon, kesinti, vs. yük bulunmamaktadır. İhracatın istenilen seviyede olmaması, ülkenin tanınmamasının yanında, asgari ücretin göreceli yüksek oluşu, altyapı eksiklikleri, dış ticaret işlemlerinin Mersin Limanı üzerinden yapılıyor olmasının getirdiği ek maliyet, Gazimağusa Liman hizmetleri ücretlerinin yüksekliği, üretimde kullanılan eski teknolojiler, küçük ölçekli bir ekonomi oluşu, elektrik fiyatları, finansman sıkıntısı ve korumacı politikalar gibi maliyetlerden kaynaklanmaktadır. Bu koşullara rağmen, belirli ürünlerde KKTC'nin kendi içinde ürettiği ürünler Türkiye'nin desteği ile büyük ölçüde Türkiye pazarına girebilmektedir.

KKTC'nin ithalatında ve ihracatında Türkiye Cumhuriyeti birinci sırada yer almaktadır. KKTC'nin tanınmama durumu, ihracatında sorun teşkil ederken, ithalatını tüm ülkelerden gerçekleştirebilme imkanına sahiptir. İhracatta Türkiye Cumhuriyeti'nin ardından AB ülkeleri, İslam Ülkeleri, diğer Avrupa Ülkeleri gelmektedir. İthalatında ise Türkiye Cumhuriyeti'ni, AB ülkeleri ve Uzak Doğu ülkeleri takip etmektedir.

KKTC'nin GKRY'ne yönelik ihracatı 2004 yılı Ağustos ayında uygulamaya konulan Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında gerçekleştirilmektedir. 2008 yılında GKRY'ne yapılan ihracat, Kıbrıs Türk Ticaret Odası (KTTO)'nın verilerine göre toplam ihracatın yaklaşık %12.5'ini (9,5 milyon dolar) oluştururken, güneyden yapılan ithalat (1.727.657 dolar) ise Ekonomi ve Enerji Bakanlığı'nın verilerine göre toplam ithalatın %0,1'ini oluşturmaktadır.

Yolcu beraberli yapılan alışverişlerde, Rumların eğlence sektörüne ve konaklamaya, KKTC vatandaşlarının ise, gıda maddeleri, konfeksiyon ve ev eşyalarına harcama yaptığı tespit edilmiştir. KKTC vatandaşlarının Güneyde yapmış oldukları harcamalar KKTC reel sektörünü olumsuz etkilemektedir.

Dış ticaretle ilgili faaliyetlerin rasyonel bir biçimde ve en düşük maliyetle gerçekleştirilmesi için,

- Orta ve uzun vadede katma değeri yüksek sektörlerin desteklenmesi, bürokrasinin azaltılması, liman hizmetlerinin iyileştirilmesi, gümrüklerde otomasyonun sağlanması, markalaşma ve kümeleme çalışmalarının yapılması,
- İleri teknoloji ve katma değer yaratan yatırımlar için bir arazi belirlenmesi ve ayrıca büyüme potansiyeli olan orta ve büyük boy işletmelerin yer alacağı farklı yapıda profesyonel organize sanayi bölgesi (OSB) kurulması için çalışma yapılması,
- KKTC ihracatının desteklenmesini teminen Türk Eximbank kredilerinin çeşitlendirilmesi,
- Tüketicilerin alışverişlerini KKTC içinde yapmalarını cazip hale getirecek büyük ölçekli alışveriş merkezlerinin kurulması, güneyden yapılan alışverişlerin KKTC ekonomisine olumsuz yöndeki etkisinin en aza indirilebilmesini teminen, gümrük kapılarından yolcu beraberli getirilmesine izin verilen eşyaların etkin kontrolünün sağlanması

önem arz etmektedir.

5.7 Turizm

Turizm sektörü KKTC’de karşılaştırmalı avantaja sahip bir sektör olarak tespit edilmesine rağmen ekonominin %4’ünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte diğer sektörleri etkileme gücü yüksektir. Sektör 2006 yılında yaşadığı %11,2 oranındaki daralmanın ardından 2007 yılında %7,1, 2008 yılında da %4,7 büyüme hızı yakalamıştır. Sektörün ekonomi içinde hala istenilen düzeyde olamaması bu sektörün ileride gelişmeye müsait olduğunun bir göstergesidir.

Sektörün karşılaştırmalı üstünlüğünün faydaya çevrilmesi amacıyla 1995-2008 yılları arasında muhtelif turizm master planları ve envanter çalışmaları yapılmış olmasına rağmen, uygulamaya konulamamıştır. Ayrıca KKTC’de bugüne kadar herhangi bir ülkesel plan ve geniş kapsamlı turizm gelişim planı yapılmamıştır. Ekonominin bel bağladığı önemli sektörlerden olmasına rağmen turizm sektörünü yönetecek tek bir yetkili idare oluşturulamamıştır.

KKTC’de turizm, büyük otellerin yanı sıra ev pansiyonculuğu, özel ilgi turizmi ve eko turizme dayalı bir gelişim planı içermektedir. Ev pansiyonculuğu, özel ilgi ve Eko turizmin geliştirilmesi amacıyla Karpaz pilot bölge olarak seçilmiştir. Hem büyük otellerde hem de ev pansiyonculuğu, özel ilgi turizmi ve eko turizmde önemli gelişmeler olmuştur. Yatak sayısı artmış, geceleme oranında kayda değer ilerlemeler olmuştur. Ev pansiyonculuğu, özel ilgi turizmi ve eko turizmin gelişmesi, az gelişmiş yörelerin ekonomik aktivitesinin artmasını sağladığı için ayrı bir öneme sahiptir.

2000’li yıllarda Turizm Alanlarının geliştirilmesi gündeme gelmiş, ilk örnek olarak Bafra Turizm bölgesi oluşturulmuş, büyük kaliteli tesislerin kurulması amacı ile uluslararası yatırımcıların bölgeye gelmesi amaçlanmıştır. 2002-2003 yılında TC-KKTC arasında protokol çerçevesinde, Türkiye Kalkınma Bankası (TKB) aracılığı ile ülkede yapılan tüm yatırımlar için yaklaşık 114 milyon TL kredi kullanılarak 3500 yatak hizmete sunulmuştur. Bafra ve İskele Bölgesi yatırımlarının tamamlanması amacı ile 2008 yılında yeni bir protokol imzalanmış, yaklaşık 15.000 yatağın hizmete sunulması hedeflenmiştir.

Özel ilgi ve köy pansiyonculuğunu geliştirmek amacı ile Karpaz pansiyonculuk projesi hayata geçirilmiş, 2009 yılı sonu itibari ile 14 tesisin yaklaşık 180 yatak kapasite ile hizmete girmesi beklenmektedir.

KKTC’de büyük otellerin artmasına ve eko turizmin canlanmasına rağmen istenen doluluk oranına ulaşamamış ve yıllık doluluk oranı gaziolu standardı yüksek pazarlanabilir tesislerde %50, standardı düşük ve küçük tesislerde %20 toplamda ise %30 seviyelerinde kalmıştır. Yüksek maliyet, rekabet edilebilir olmaması, pazarlama ve ulaşırmada yaşanan eksiklikler bunun temel nedenini oluşturmaktadır.

KKTC’ne gelen turistlerin yaklaşık %80’ni Türk ve İngilizlerden, %20 si ise diğer ülke turistlerinden oluşmakta olup, otellerde konaklama yanında villalarda konaklamalar olmaktadır. 2008 yılı turistik tesislerde geceleme sayısı yaklaşık 1.500. 000 olarak gerçekleşmiş, aynı dönemde villalarda konaklamanın 600.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Villa turizmi ve rent-a-car gelirlerinin hesaplanmaması ve hesaplamalarda, KKTC’nin kendine özgü şartları doğrultusunda yapılmaması nedeniyle turizm gelirlerinin gerçeği yansıtmadığı tahmin edilmektedir.

KKTC de 2008’e kadar hem konaklamaya hem de ulaşımaya teşvik desteği sağlanmıştır. Uygulama sonucuna göre; Türkiye’den gelen turistlerin konaklamalarında artış olmasına rağmen, Almanya ve İngiltere’den gelen turistlerin konaklama miktarında azalış yaşanmış olup, teşviklerin açıklanmasındaki zamanlama hataları, kısa süreli olması ve uygulamadaki aksaklıklar nedeni ile turizme çok büyük bir katkı sağlamadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle 2008 yılında teşvik sistemi gözden geçirilerek yeni teşvik mevzuatı oluşturulmuştur. Bu sistemde desteklerin konaklama ve ulaşırmaya maliyetlerine yansıtılması esas alınmış, teşvik sisteminde, tanıtım ve pazarlamada süreklilik sağlanmış, mevzuata esneklik kazandırılarak sektöre güven telkin edilmiştir.

KKTC’de turizmin tüm yıla yayılması, farklı ürün ve markalaşma alanlarının oluşturulması, sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenmesi, kaynakların maksimum fayda sağlayacak şekilde kullanılması, turizmin çeşitlendirilerek özellikle bölgenin casino turizmi olarak anılmaması, tanıtım ve pazarlamada tüm turizm oyuncularının karar aşamasında etkin olması, teşviklerin konaklama artırmaya, yeni destinasyonların açılmasına ve ulaşım maliyetlerinin rekabet edilebilir olmasına yönelik düzenlenmesi, pazarlanabilir olmayan kalitesi düşük tesislerin kalitelerinin artırılması halinde doluluk ve geceleme sayılarında önemli artışların yaşanması olasıdır.

KKTC turizminin gelişmesi ve sürdürülebilir olması için; ülkesel plan yapılmalı, master planlar revize edilerek hedefler yeniden belirlenmelidir. Bafra yatırım bölgesinde çarpık yerleşmeleri önleyici tedbirlerle beraber, yörenin personel lojmanı, spor tesisleri gibi sosyal tesisler kurulması amaçlı planlanmasına öncelik verilmelidir. TKB aracılığıyla, 2008 yılı protokolü çerçevesinde hazırlanan, 2009 yılı TC Bakanlar Kurulu Kararı ile Bafra-İskele yatırımları 2013 yılı sonuna kadar bitirilmesi için gerekli çalışmalara hız verilmeli, bu projeye ve KKTC turizminin gelişmesine paralel olarak havayolu ulaşım imkanları gözden geçirilmelidir. TKB tarafından kredilendirilen tesisler dışında kalan 2009 yılı itibari ile yarım kalmış işletilebilir turistik konaklama tesisleri ve mevcut tesislerin kalitesini artırıcı önlemler alınmalıdır.

KKTC’ye iki ülke dışından (Türkiye ve İngiltere) turist gelmesini sağlamak amacı ile yeni ülkelerde açılacak destinasyonlara yönelik teşvik modeli geliştirilmeli, KKTC villa turizminin kayıt altına alınması için mevzuat düzenlenmeli, Turizm istatistikleri ve gelirlerin hesaplanmasında uygun model geliştirilmeli, tanıtım ve pazarlamada daha aktif ve esnek olabilmek, zaman kayıplarını önlemek ve hedefe ulaşabilmek için Turizm Örgütü kurulmalıdır.

5.8 Yüksek Öğretim

KKTC’de yükseköğretimdeki öğrenci sayısının artırılmasına ilişkin politikalarda önemli bir başarı sağlanmış ve öğrenci sayısı 48.000 seviyelerine gelmiştir. KKTC’de faaliyet gösteren altı üniversite bulunmaktadır. İTÜ’nin de kuruluş çalışmalarına ilişkin düzenlemeler tamamlanmış ve idari bina tahsisi ile faaliyetlerine başlayabilmesi imkanı yaratılmıştır. Eğitim faaliyetine 2011 yılında başlaması hedeflenmektedir.

KKTC’deki öğrenci yurt-yatak sayısı, sağlanan teşviklerin de etkisi ile yeterli seviyeye getirilmiştir. Öğrencilerin kültürel ilişkileri ve reel ekonomiye katkısı bakımından yurt yerine evde barınmayı tercih eden öğrenciler için yeterli konut mevcut olup, öğrenciler için kira düzeyi yüksektir.

KKTC’deki yüksek öğretim hizmeti ve öğrencilerin yaşam maliyetleri benzer yapıdaki diğer üniversitelere göre yüksektir. Ayrıca, yurtdışından gelen öğrenciler daha yüksek harç ödemektedir.

Üniversitelerin akademik kadrolarının gelişimi için başlatılan ve ODTÜ tarafından desteklenen Öğretim Üyesi Yetiştirme Projesi (ÖYP) sürdürülmektedir. Ayrıca, değerlendirme ve izlenmesi TÜBİTAK tarafından yapılan ve KKTC Üniversitelerindeki öğretim üyelerince sürdürülecek araştırma projelerinin desteklenmesine başlanmıştır.

KKTC Üniversitelerinin gelişimlerini sürdürebilmesi için öğrencilere toplam maliyetin düşürülmesi ve verilen eğitim de dahil üniversitelerin kalitesinin istenen seviyeye yükseltilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, KKTC Üniversitelerindeki eğitim kalitesinin artırılması için öğretim üyesi ve öğretim elemanlarının performans değerlendirmesine dayalı istihdam uygulamasının özendirilmesi ile öğretim üyelerinin diğer üniversitelerde ihtiyaç duyulan programlarda görevlendirilmesine imkân verecek düzenlemenin yapılması önem taşımaktadır.

5.9 E-devlet

KKTC Bakanlar Kurulu Kararı ile tüm kamu, kurum ve kuruluşlarının teknolojiyi daha yaygın, verimli ve birbiri ile eşgüdümlü kullanabilir durumda yapılandırılması, bu doğrultuda gerek e-Avrupa gerekse e-devlet projelerinin hayata geçirilmesi amacı ile E-Dönüşüm İcra Kurulu, KamuNet Üst Kurulu, KamuNet Kurum Temsilciler Kurulu ve KamuNet Danışma Kurulu kurulmuştur. 2004 yılında E-Avrupa projesiyle birlikte E-Devlet projelerine başlanmış , 5 yıllık zaman içerisinde E-Dönüşüm sürecinde kayda değer bir ilerleme sağlanamamıştır. Ancak, e-devlet uygulamaları öncesinde gerekli olan yasal düzenlemeler yapılmış ve kamu hizmetlerinde otomasyona geçiş yönündeki iletişim altyapısı büyük ölçüde tamamlanmıştır.

Vatandaşların devlet tarafından tutulan kişisel bilgilerine ulaşmalarını sağlamak amacıyla, Vatandaş Portalı oluşturulmuş ve bu portala giriş için Kişisel Güvenlik Kartı uygulamasına 31 Mart 2008’de geçilmiş olmasına rağmen, pek çok eksiklik mevcuttur. Ayrıca, Ulusal Bilgi Sistemi kurulumu için çalışmalara başlanmış, ancak projede ilerleme sağlanamamıştır.

Vatandaşlık numarası ve adres kayıt uygulamaları ile bu bilgilerin elektronik ortamda paylaşımı, vergi, fatura ve sosyal güvenlik uygulamaları, sağlık hizmetleri uygulamaları, yargı, kolluk ve gümrük hizmetleri, bütçe uygulaması ve bilgi edinme gibi konularda ilerleme sağlanamamıştır.

TC bütçesinden KKTC'ne 2002-2008 yılları arasında e-devlet ve otomasyon projeleri için 17.250.000 TL ödenek tahsis edilmiş ancak ayrılan ödeneğin 4.000.000 TL'si kullanılabilmiştir.

E-devlet altyapısının kurulması; kamunun yeniden yapılandırılmasında etkin bir araç olarak kullanılarak, yerel yönetimler de dahil olmak üzere, esnek, kaliteli, etkili, hızlı ve birlikte çalışabilir nitelikte hizmet sunabilen, iyi yönetim ilkelerinin benimsendiği bir kamu yönetiminin oluşması için temel araçtır. Bu çerçevede, kamu bilgi teknoloji giderlerinde tasarruf sağlamak için merkezi bir sistem oluşturularak kamu bilgi teknolojileri yatırımlarında ortak standartlar belirlenmesi ve mükerrer yatırımların önlenmesi suretiyle kamu kaynaklarının etkin kullanımı sağlanacaktır.

Bu bağlamda, gerçek kişiler için tek numaraya dayalı bilgi sistemleri, adres kayıtları veri tabanı, tüzel kişiler için tek numaraya dayalı bilgi sistemleri, gayrimenkul mülkiyet bilgilerine ilişkin veri tabanlarına oturan, tek kapıdan hizmet veren, arka planda birbiriyle konuşabilen entegre bir e-devlet yapısı kurulması gerekmektedir. Bu amaçla, tek tek e-kurum hizmetlerine yönelik yapılar oluşturulması yerine tüm KKTC için tek merkez üzerine kurgulanmış bir yapının oluşturulması daha ekonomik ve etkin olacaktır.

5.10 İstatistik

KKTC'de yönetimin hızlı ve isabetli kararlar alabilmesi için etkin bir haberleşme ve rapor sistemi geliştirilememiştir. Üretim istatistikleri, hesap sonuçları ve mevcut raporlama sistemi, isabetli ve hızlı karar almaya yeterli güvenilirlikte değildir.

KKTC istatistik altyapısının güçlendirilmesi çerçevesinde, Türkiye Cumhuriyeti istatistik kurumu TÜİK ile DPÖ'nün istatistik veri üretme kapasitesinin artırılması amacıyla işbirliği faaliyetlerine ağırlık vermesi yararlı olacaktır. Program dönemi boyunca her yıl en az bir TÜİK heyeti KKTC'ne ziyarette bulunarak, bugüne kadar işbirliği yapılan alanlardaki uygulamaları DPÖ ile birlikte gözden geçirmesi ile TÜİK'in AB'ne uyum çalışmaları kapsamında edindiği deneyimlerden faydalanılması ve ülkenin istatistik hizmetlerinin geliştirilerek AB standartlarına uyumlu hale getirilmesi amacıyla DPÖ tarafından Mart 2009'da talep edilen ve TÜİK ile imzalanması öngörülen işbirliği protokolü sonuçlandırılması gerekmektedir.

DPÖ İstatistik ve Araştırma Dairesi çalışmalarında temel verilerin ıslahına ağırlık vermesi ve en kısa sürede bir bilgi bankası kurulması ile bilginin üretilmesi amacıyla bilginin toplanması, depolanması, işlenmesi, iletilmesi, bütünleştirilmesi, güvenliğinin sağlanması konularında temel olarak internet çalışmaları, araştırma yazılımları, yönetim yazılımları, ağ yönetimi, sistem yönetimi, veri güvenlik ve donanım, işletim ve dağıtım ve veri tabanı çalışmaları desteklenmelidir.

Ayrıca, Sosyal ve Demografik, Eğitim, Turizm, Tarım, Çevre, Sağlık istatistiklerinin zamanında ve sağlıklı olarak sağlanması ile Sanayi sektörü ile ilgili kapasite, üretim, dış ticaret, elektrik tüketimi, istihdam ve ciro bilgilerinin düzenli istatistikler şeklinde sunulmasını sağlayacak çalışmalar desteklenmelidir.

PROGRAMIN EKLERİ

Ek. 1 Program Döneminde Başlatılacak Önemli Projeler

1. Türkiye'den Boruyla Su Getirme Projesi
2. KKTC Elektrik Şebekesinin Türkiye Enterkonnekte Sistemine Bağlanması
3. Mağusa Limanının Geliştirilmesi ve Gemikonağı Bölgesine Serbest Bölge Yapılması
4. Lefkoşa'da Alış-veriş Merkezleri Kurulması
5. Bafra-İskele Turizm Bölgesinin Tamamlanması
6. Türkiye'de Yerleşik Başarılı Üniversitelerin KKTC'de Kampus Kurmaları
7. Entegre e-devlet Projesi

Ek. 2 Yapılacak Analiz Çalışmaları

1. Devlette Fonksiyonel-Kurumsal Gözden Geçirme Çalışması
2. Yüksek Öğretim Sektörüne İlişkin Durum Tespiti Çalışması
3. Kuzey-Güney Arasında Ticaret Kayması Çalışması
4. İşgücü Piyasasının Etkinliğinin Tespiti

Ek. 3 Oluşturulacak Reform İzleme Komiteleri

1. Kamu Mali Yönetimi ve Kamu Borç Yönetimi Komitesi
2. Enerji Sektör Yeniden Yapılandırma Komitesi
3. Mali Sektör Reform İzleme Komitesi
4. Su Yönetimi Sistemi Oluşturma Komitesi
5. Kamu Çalışanları ve Kamu Teşebbüsleri Reformu Komitesi

EK TABLO: TEMEL EKONOMİK BÜYÜKLÜKLER

	2008	2009	2010	2011	2012
BÜYÜME VE İSTİHDAM					
GSMH Büyümesi	-2,7	-2,9	4,0	5,0	5,5
GSMH (Milyon TL, Cari Fiy.)	5.175	5.368	5.895	6.462	7.090
GSMH (Milyon Dolar, Cari Fiy.)	4.040	3.444	3.653	3.829	4.140
Kişi Başı Milli Gelir (GSMH, \$)	14.723	12.304	12.794	13.149	13.937
Nüfus (Bin Kişi)	274	280	286	291	297
İşgücüne Katılma Oranı (%)	50,1	50,5	49,6	48,7	47,8
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)	91.223	90.287	91.882	93.596	95.685
İşsizlik Oranı (%)	9,8	9,8	9,6	9,2	8,6
İstihdam Artış Oranı (%)	1,6	-1,0	1,8	1,9	2,2
ÖDEMELER DENGESİ					
İhracat (Milyon Dolar)	84	84	77	82	89
İthalat (Milyon Dolar)	1.539	1.681	1.122	1.314	1.456
Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	-1.456	-1.597	-1.044	-1.232	-1.367
İhracat / İthalat (%)	5,0	6,9	6,3	6,1	6,0
Turizm Gelirleri (Milyon Dolar)	434	450	468	491	519
Cari İşlemler D. (Milyon Dolar)	-219	125	19	-80	-130
Cari İşlemler Dengesi / GSMH (%)	-5,4	3,6	0,5	-2,1	-3,1
KAMU FİNANSMANI (Yüzde)					
Yerel Gelirler / GSMH	31,6	28,4	28,3	28,2	28,1
Yerel Giderler / GSMH	38,8	40,1	37,7	36,0	34,1
Yerel Açık / GSMH	7,2	11,7	9,4	7,7	6,0
TC Yardımları / GSMH	14,0	15,6	13,3	12,5	11,7
FİYATLAR (Yüzde Değişme)					
TÜFE Yıl Sonu	14,5	5,2	4,8	4,3	3,8

KAMUNUN ETKİNLİĞİNİN VE ÖZEL SEKTÖRÜN REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI PROGRAMI - EK MATRİS

1 Kamu Maliyesi

Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu Kuruluş	Tarih
1.1 Kamu maliyesinde mali disiplinin sağlanması	1.1.1 Bütçe Kanunu ile belirlenen ödenek miktarlarına uyulacak, ödeneksiz avans ve imprest verilmeyecektir.	1.1.1 “Bütçenin Hazırlanması ve Uygulanmasına İlişkin Kurallar Yasası”nda bütçe disiplinini ihlal eden unsurlar gözden geçirilerek yeniden düzenlenecektir. Söz konusu düzenleme yapılabilecek kadar konuya ilişkin Yılı Bütçe Kanunlarına hüküm konulmasına devam edilecektir. Ayrıca, “Genel Muhasebe Yasası”nda bütçe denetimine yönelik gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	1.1.1. Maliye Bakanlığı	Bütçenin Hazırlanması ve Uygulanmasına İlişkin Kurallar Yasası için Eylül 2010 Genel Muhasebe Yasası için Haziran 2011
	1.1.2 Görev zararı verilmemesi esas olmakla birlikte bütçede ödeneği olmadığı durumlarda KİT'lere zarar doğuracak görev zararı verilmeyecektir	1.1.2 “Bütçenin Hazırlanması ve Uygulanmasına İlişkin Kurallar Yasası”nda yeniden düzenlenecektir. Söz konusu düzenleme yapılabilecek kadar konuya ilişkin Yılı Bütçe Kanunlarına hüküm konulmasına devam edilecektir.	1.2.1. Maliye Bakanlığı	Eylül 2010
	1.1.3 Sayıştay Başkanlığı mali mevzuata ilişkin düzenlemelerin uygulamasını yakından takip edecektir	1.1.3 Sayıştay’ın her yıl Meclis’e Bütçe Kanunu ile birlikte yıl sonu kesin hesapları ve Maliye Bakanlığı’nın işlemlerine dair uygunluk raporu sunması sağlanacak	1.3.1 KKTC Sayıştay Başkanlığı	Aralık 2010
	1.1.4 Kamu borç yönetimi, kuralları belirlenmiş, mali disiplini bozmayacak şekilde bir sisteme kavuşturulacak	1.1.4 Merkezi bütçe, KİT’ler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları herhangi bir şekilde Merkez Bankası, kamu ve özel bankalar, İhtiyat Sandığı ve İnkişaf Sandığı’ndan borçlanmayacaklar. KIB-TEK’in akaryakıt alımları ve daha önce verilmiş devlet kefaletli borçlar dışında yeni devlet kefaletli ile devlet kurumları kefaletli verilmeyecektir. Bu hususta, Kamu Borçlanma ve Borç Yönetimi Kanununda kalıcı olarak düzenleme yapılabilecek kadar Yılı Bütçe Kanunlarında düzenleme yapılmaya devam edilecektir	1.1.4 Maliye Bakanlığı	Program Dönemi Boyunca
	1.1.5 Kamu vergi gelirleri ile sosyal güvenlik prim tahsilatının artırılmasına yönelik gerekli önlemler alınacak	1.1.5.1 Vergi mükellefi kamu kuruluşlarının vergilerini zamanında ve eksiksiz ödemeleri sağlanacak 1.1.5.2 Sosyal güvenlik primi tahsilatlarının hızlandırılmasına yönelik gerekli tedbirler alınacaktır	1.1.5.1 Maliye Bakanlığı 1.1.5.2 Maliye Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Program Dönemi Boyunca
	1.1.6 Yaz mesaisi uygulamasına kademeli olarak son verilecek	1.1.6 Yasal düzenleme yapılacaktır.	1.1.6 Maliye Bakanlığı	Nisan 2011

Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu Kuruluş	Tarih
1.2 Kamu personel rejiminin daha etkin hale getirilerek, kamuda çalışan personel sayısının azaltılması ve personel giderlerinin bütçe içindeki payının düşürülmesi	1.2.1 Kamunun personel ihtiyacı öncelikli olarak fazla personelden oluşan havuzdan karşılanacak	1.2.1 Yasal düzenleme yapılacaktır	1.2.1 Maliye Bakanlığı	Aralık 2011
	1.2.2 Tüm kamuda yeni istihdam edilecek personel sayıları yılı bütçe kanunlarında merkezi idarelerde işten ayrılanların %50'si, KİT'lerde %20'sini aşmayacak şekilde belirlenecek, KİT'ler dahil yeni geçici ve sürekli personel istihdamı öncesinde Maliye Bakanlığı'ndan izin alınacak	1.2.2 Yasal düzenleme yapılacaktır.	1.2.2 Maliye Bakanlığı	Haziran 2010
	1.2.3. Bazı KİT'ler ve kamu bankalarında ödenen 14. maaş ödemeleri kaldırılacak ve ihtiyat sandığı kesintileri, yeni toplu iş sözleşmelerinde kamu ile eşitlenecek	1.2.3 Yasal düzenleme yapılacaktır.	1.2.3 Maliye Bakanlığı	Eylül 2010
	1.2.4 Bankalar ve KİT çalışanlarının ücret ve emekli ikramiyelerine tavan uygulaması getirilecek	1.2.4 Yasal düzenleme yapılacaktır	1.2.4 Maliye Bakanlığı	Eylül 2010
	1.2.5 Kamu çalışanlarının sendikal hakları AB ve ILO normları çerçevesinde gözden geçirilecek	1.2.5 Sendikalar Yasası ile Toplu İş Sözleşmesi ve Grev Yasaları yeniden düzenlenecektir	1.2.5 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Eylül 2010
1.3 Kamu Mali Yönetim Sisteminin Güçlendirilmesi	1.3.1 Çok yıllık bütçeleme sistemi, yerel yönetimler için zorunlu kılınacak ve 2010 yılı başından itibaren uygulamaya konulacak	1.3.1 Yasal düzenleme yapılacaktır	1.3.1 Maliye Bakanlığı	Ocak 2011
	1.3.2 Stratejik Planlama Sistemine geçiş için gerekli hazırlıklar tamamlanacak	1.3.2 Yasal düzenleme yapılacaktır	1.3.2 Maliye Bakanlığı	Aralık 2010
	1.3.3 Avrupa Birliği normlarına ve uluslararası standartlara uygun muhasebe ve bütçe sistemi mahalli idareler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına yaygınlaştırılacak	1.3.3 Yasal düzenleme yapılacaktır	1.3.3 Maliye Bakanlığı	Ocak 2011
	1.3.4 Kamu maliyesinde şeffaflık artırılacak	1.3.4 Raporlar düzenli olarak kamuoyuna duyurulacaktır.	1.3.4 Maliye Bakanlığı	Ocak 2010
	1.3.5 Bütçenin Hazırlanması ve Uygulanmasına İlişkin Kurallar Yasası ile Genel Muhasebe Yasası'nın yerini alacak ve programın diğer hedefleri ile çağdaş kamu mali yönetimi araçlarının da yer aldığı kapsamlı bir yasa hayata geçirilecektir.	1.3.5 Yasal düzenleme yapılacaktır	1.3.5 Maliye Bakanlığı	Aralık 2011

Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu Kuruluş	Tarih
1.4 Vergi sisteminin adil, yaygın ve ekonomik kalkınmayı teşvik edecek şekilde gözden geçirilmesi	1.4.1 Vergilemeye konu teşkil edebilecek ancak vergilendirilmemiş alanlar kapsama alınacak 1.4.2 Mevcut vergilerde yapılabilecek gelir artırıcı düzenlemeler gerçekleştirilecek 1.4.3 Vergi kayıp kaçakları önlenecek	1.4.1.1. Dolaylı ve dolaysız vergi konusuna girebilecek vergilenmemiş alanların vergilenmesine ilişkin mevzuat düzenlemesi yapılacaktır 1.4.1.2. Vergi kanunlarında istisna ve muafiyetleri azaltmak için gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır 1.4.3.1. Vergi kayıp ve kaçığını önleyici mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır 1.4.3.2. Vergi kayıp ve kaçığını önlemeye yönelik idari yapı etkinliği artırılabilecektir 1.4.3.3 Vergiye gönüllü uyumu artırmaya yönelik politikalar yürütülecek ve düzenlemeler yapılacaktır	Maliye Bakanlığı	Program Dönemi Boyunca

2 Mali Sektör				
Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu Kuruluş	Tarih
2.1 Finans sektörünün ekonomik kalkınmaya gerekli katkıyı sunabilmesi için etkin olarak çalışan düşük finansman maliyeti ile kaynak sunan bir yapıya getirilmesi	<p>2.1.1. Asgari özkaynak tutarı 5 yıl içinde tedricen AB normlarına yükseltilecek, konsolide denetim yapılmasına ve katılım bankacılığına imkan sağlayacak şekilde düzenlemede değişikliğe gidilecek</p> <p>2.1.2. KKTC Kalkınma Bankası da bankacılık sektörünün tamamı gibi KKTC Merkez Bankası'nın gözetim ve denetimine tabi kılınacak</p> <p>2.1.3. Mevduat garantisinin kapsamının bir gerçek kişinin bir bankada sahip olduğu tüm hesapları üzerinden belirlenecek limite göre yeniden düzenlenmesine ilişkin olarak hazırlanan yasa değişikliği gerçekleştirilecek</p> <p>2.1.4. Yönetimi kamu eliyle yürütülen bankaların ve iştiraklerinin bankacılığın gereklerine uygun, kârlılık ve verimlilik ilkelerine göre çalıştırılması için gerekli tedbirler alınacak</p> <p>2.1.5. Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması veya özelleştirilmesi ile Kooperatif Merkez Bankası'nın verimlilik ilkelerine göre çalışması için gerekli önlemler alınacak</p> <p>2.1.6. Kamunun dışlama etkisi azaltılacak</p> <p>2.1.7. Alacakların tahsilinin hızlandırılması için gerekli adımlar atılacak</p>	<p>2.1.1. Bankacılık Yasası yeniden düzenlenerek yürürlüğe girecektir.</p> <p>2.1.2. Kalkınma Bankası yasasında gerekli değişiklik yapılacaktır.</p> <p>2.1.3. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve Kooperatifler Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yasaları değişiklikleri tamamlanacaktır.</p> <p>2.1.4. Kooperatif Şirketler Yasasında değişiklik yapılarak, banka lisansına sahip kooperatiflere kamu tarafından yapılacak yönetici atamalarında, gözetim ve denetim otoritesi olan KKTC Merkez Bankası'nın onayı alınacaktır.</p> <p>2.1.5. Kooperatif Merkez Bankasının yeniden yapılandırılması sağlanacaktır</p> <p>2.1.6. Kamu Borçlanma ve Borç Yönetimi Kanunu çıkartılacaktır.</p> <p>2.1.7.1 Adli ve idari süreçte ihtisaslaşma sağlanacak ve gereken nitelikte kadrolar oluşturulacaktır.</p> <p>2.1.7.2. İlamsız İcraya izin verecek yasal düzenleme yapılacaktır.</p> <p>2.1.7.3. Ticaret Mahkemeleri kurulacaktır.</p> <p>2.1.7.4. Tapu ve Kadastro Dairesi'nin daha süratli ve doğru bilgilerle çalışmasının sağlanmasına yönelik düzenlemeler ivedilikle yapılacaktır.</p> <p>2.1.7.5. Tasfiyesi Şirketler Mukayyitliği tarafından yürütülen bankalardaki kredi borçlularından yapılacak tahsilatların, TMSF'İF tarafından belirlenerek kamuoyuna ilan edilen "kredi kriterleri" kapsamında TMSF'İF'e devredilmesi ve bu suretle bahse konu kredilerin tahsilinin hızlandırılmasının sağlanması yönünde gerekli hukuki düzenlemeler yapılacaktır.</p>	<p>2.1.1. Merkez Bankası ve Maliye Bakanlığı</p> <p>2.1.2. Ekonomi ve Enerji Bakanlığı</p> <p>2.1.3. Merkez Bankası ve Maliye Bakanlığı, Koop. TMSF</p> <p>2.1.4. Maliye Bakanlığı</p> <p>2.1.5. Merkez Bankası ve Maliye Bakanlığı</p> <p>2.1.6. Maliye Bakanlığı</p> <p>2.1.7.1. Başbakanlık ve İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı</p> <p>2.1.7.2. Ekonomi ve Enerji Bakanlığı</p> <p>2.1.7.3. İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı</p> <p>2.1.7.4. İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı</p> <p>2.1.7.5. Ekonomi ve Enerji Bakanlığı ve TMSF'İF</p>	<p>2.1.1. Mart 2010</p> <p>2.1.2. Aralık 2010</p> <p>2.1.3. Aralık 2011</p> <p>2.1.4. Ocak 2010</p> <p>2.1.5. Haziran 2010</p> <p>2.1.6. Aralık 2010</p> <p>2.1.7.1. Aralık 2010</p> <p>2.1.7.2. Haziran 2010</p> <p>2.1.7.3. Haziran 2011</p> <p>2.1.7.4. Aralık 2010</p> <p>2.1.7.5. Aralık 2010</p>
2.2 Bankacılık lisansına sahip olmayan ancak mevduat toplayıp kredi veren kooperatiflerin finans sistemini bozmayacak şekilde amaca uygun çalışması	2.2.1. Kooperatiflere ilişkin denetim ve gözetim standartları bankalar ile paralel hale getirilecek	2.2.1. Kooperatiflerin mali yapılarının düzeltilmesi gibi mevzuat tedbirlerinin yanı sıra kooperatiflerin denetim ve gözetim altyapılarının güçlendirilmesine ilişkin önlemler alınacaktır.	2.2.1. Kooperatif Şirketler Mukayyitliği	2.2.1. Aralık 2011
2.3 Yüksek aracılık maliyetlerinin azaltılması	2.3.1. Aracılık maliyetlerini önemli ölçüde artıran yükümlülükler kamu gelir-gider dengeleri de göz önünde bulundurularak azaltılacak	2.3.1. Gerekli yasal değişiklikler yapılacaktır.	2.3.1. Maliye Bakanlığı	2.3.1. Aralık 2010

3 Reel Sektör				
Tarım Sektörü				
Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu KKTC Kuruluşu	Süre
3.1.1 Tarım politikalarının oluşturulması sürecinin iyileştirilmesi	3.1.1.1 Tarım politikaları önceden belirlenerek ilan edilecek	3.1.1.1 Tarım Sektörü Strateji Belgesi oluşturularak Bakanlar Kurulu Kararı olarak yayınlanacaktır	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	Aralık 2010
3.1.2 Bitkisel üretiminde destek politikalarının ve piyasa işleyişinin etkinleştirilmesi	3.1.2.1 Alan bazlı ve bitki türlerine göre çeşitlendirilmiş DGD'ne devam edilmesi ve mükerrer desteklerin önlenmesi sağlanacaktır 3.1.2.2 Sertifikalı tohumculuk geliştirilecektir 3.1.2.3 Seracılıkla ilgili teknolojiler geliştirilecek, seracılık faaliyetlerinin desteklenecektir. 3.1.2.4 Zeytin, bağ, harnup, kapari, badem, nar, hurma gibi alternatif ürünler yaygınlaştırılacaktır	3.1.2.1.1 Çiftçi, tarımsal işletme ve üretici birliklerinin tanımı çıkartılacak bir yasa ile belirlenecektir 3.1.2.1.2 Tahıl yetiştiriliğinde DGD ödemesinin %25'inin Nisan ayında, %75'inin Kasım ayında yapılması, narenciyede ise %50'sinin Mart, geri kalanının ise Ağustos ayında yapılması Bakanlar Kurulu Kararı ile kararlaştırılacaktır. 3.1.2.2 Tohumculuk Kanunu çıkarılacaktır 3.1.2.3 Bakanlar Kurulu Kararı çıkartılacaktır. 3.1.2.4 Bakanlar Kurulu Kararı çıkartılacaktır.	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	3.1.2.1.1 Haziran 2010 3.1.2.1.2 Ocak 2010 3.1.2.2 Aralık 2010 3.1.2.3 Aralık 2010 3.1.2.4 Ocak 2010
3.1.3. Hayvancılıkta destek politikalarının ve piyasa işleyişinin etkinleştirilmesi	3.1.3.1 Hayvancılığın; yetiştirme, üretim, pazarlama ve destekleme alanları bir planlama çerçevesinde yeniden yapılandırılacaktır. 3.1.3.2 Damızlık işletmeciliği geliştirilecektir 3.1.3.3 Hayvancılığın ve hayvansal ürünlerin izlenebilirliğini sağlayabilmek için kayıt sistemi geliştirilecek, yeni doğan hayvan başına destekleme sistemine geçilecektir 3.1.3.4 Süt desteği tedricen azaltılacaktır	3.1.3.1 Tarım Sektörü Strateji Belgesi'ne uygun olarak Bakanlar Kurulu Kararı çıkartılacaktır 3.1.3.2 Damızlık işletmelerine yönelik desteklemelere ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı çıkartılacaktır. 3.1.3.3.1 Hayvan izleme sistemi kurulacaktır 3.1.3.3.2 Yeni doğan ve kesilen hayvan başına destekleme sistemine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı çıkartılacaktır 3.1.3.4 Çiğ süt desteği fiyatlardan bağımsız olarak bütçe ödenek durumuna göre belirlenecektir	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	3.1.3.1 Aralık 2010 3.1.3.2 Ocak 2010 3.1.3.3.1 Haziran 2010 3.1.3.3.2 Ocak 2010 3.1.3.4 Ocak 2010
Enerji Sektörü				
Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu KKTC Kuruluşu	Süre
3.2 Enerji maliyetinin düşürülmesi ve arz güvenliğinin sağlanması	3.2.1 Elektrik üretim, iletim ve dağıtım faaliyetleri ayrıştırılacaktır. 3.2.2 Kamu eliyle yeni elektrik üretimi santrali yapılmayacak, ortaya çıkan ihtiyaç KÖİ modeliyle karşılanacaktır. 3.2.3 Elektrik şebekesi Türkiye enterkonnekte sistemine bağlanacaktır. 3.2.4 Yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi artırılacaktır. 3.2.5 Enerji verimliliğinin sağlanmasına yönelik olarak inşaat, ulaştırma ve sanayi sektörlerinde gerekli tedbirler alınacaktır.	3.2.1.1 Enerji strateji belgesi hazırlanarak Bakanlar Kurulu tarafından onaylanacaktır 3.2.1.2 KIB-TEK üretim, iletim ve dağıtım fonksiyonlarına göre ayrıştırılacak, hazırlanacak strateji belgesi kapsamında gerekli adımlar atılacaktır 3.2.3 KKTC ile TC arasında denizaltından elektrik kablosu projesi gerçekleştirilecektir. 3.2.4 Yenilenebilir enerjinin kullanımına ilişkin gerekli mevzuat değişikliği yapılacaktır 3.2.5 Enerji verimliliği kanunu çıkartılacaktır	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	3.2.1.1 Temmuz 2010 3.2.1.2 Aralık 2010 3.2.3 Program Dönemi Sonu 3.2.4 Aralık 2011 3.2.5 Aralık 2011

Su ve Atıksu				
Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu KKTC Kuruluşu	Süre
3.3 Ülkenin su ihtiyacının kalıcı olarak çözülmesi ve su yönetiminin iyileştirilmesi	3.3.1 Türkiye'den boru ile su getirilecektir. 3.3.2 Su yönetimi reforme edilecektir. 3.3.3 Atıksu arıtma tesisleri yaygınlaştırılacaktır.	3.3.1 Türkiye'den boru ile su getirme projesi yürütülecektir 3.3.2 Oluşacak yeni su kaynağının iletilmesi, dağıtılması ve toplanmasına yönelik yeni organizasyon yapıları kurulacak ve yeni yatırım ihtiyaçları projelendirilecektir 3.3.3 Atıksuların çevreyi kirletmemesi ve yeniden kullanılması için gerekli tesislerin yapımı desteklenecektir	Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı Turizm, Çevre ve Kültür Bakanlığı İçişleri ve Yerel Yönetimler Bakanlığı	3.3.1 Program Dönemi Boyunca 3.3.2 Aralık 2011 3.3.3 Program Dönemi Boyunca
Ulaştırma Sektörü				
Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu KKTC Kuruluşu	Süre
3.4 Gelişen ekonomik ve sosyal faaliyetlerin ihtiyaç duyduğu ulaşım altyapısının karşılanması	3.4.1 Hava yolu ulaşımının altyapı eksiklikleri giderilecektir. 3.4.2 Deniz yolu ulaşımındaki darboğazlar giderilecektir. 3.4.3 Karayolu ulaştırmasında Master Plan uygulamasına devam edilecektir.	3.4.1.1 Ercan Havaalanı bütün birimleriyle, uluslararası direkt uçuşlara hazır hale getirilecektir 3.4.1.2 Bafra ve İskele turizm yatırımlarının tamamlanmasına ve ülkedeki turizmin gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkacak havaalanı ihtiyacının belirlenmesine yönelik bir çalışma yapılacaktır 3.4.2.1 Deniz yolu ulaştırmasında liman otoritesi ile liman hizmetlerini birbirinden ayırılmasına yönelik yasa çıkartılacaktır 3.4.2.2 Gemikonağı Serbest Bölgesinin fonksiyonel hale getirilebilmesi için konteynır limanı yapımı konusunda gerekli adımlar atılacaktır 3.4.3. 2010 yılı sonrası için yeni bir Karayolu Master Planı hazırlanacaktır.	Bayındırlık ve Ulaştırma Bakanlığı Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	3.4.1.1 Ocak 2011 3.4.1.2 Aralık 2011 3.4.2.1 Haziran 2010 3.4.2.2 Program Dönemi Boyunca 3.4.3 Aralık 2010

Kamu İktisadi Teşebbüsleri

Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu KKTC Kuruluşu	Süre
3.5 Piyasaların rekabetçi hale getirilmesi, özel sektörün geliştirilmesi ve kamu maliyesi üzerindeki yüklerin azaltılması amacıyla kapsamlı bir KİT reformunun hayata geçirilmesi	3.5 Mal ve hizmet üreten KİT'ler ile piyasa düzenlemesi yapan KİT'lerin özelleştirilmesi veya yeniden yapılandırılarak özertleştirilmesi sağlanacaktır.	3.5.1 KTHY'nın yapılandırılması THY ile işbirliği çerçevesinde sonuçlandırılacaktır. 3.5.2 ETİ şirketi özelleştirilecektir 3.5.3 BRT yeniden yapılandırılacaktır 3.5.4 KIB-TEK üretim, iletim ve dağıtım fonksiyonlarına göre ayrıştırılacak, hazırlanacak strateji belgesi kapsamında gerekli adımlar atılacaktır 3.5.5 Cypfruvex'in kamu ile ilişkisi kesilecektir 3.5.6 SÜTEK yeniden yapılandırılarak yönetim özerk hale getirilecektir 3.5.7 TÜK'ün müdahale kurumu olarak görevini sürdürmesine veya tasfiye edilmesine, hazırlanacak tarım stratejisi kapsamında karar verilecektir. 3.5.8 Kıbrıs Türk Denizcilik İşletmeleri özelleştirilecektir	Maliye Bakanlığı Ekonomi Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı	3.5.1 Eylül 2010 3.5.2 Aralık 2010 3.5.3 Haziran 2011 3.5.4 Haziran 2010 3.5.5 Aralık 2011 3.5.6 Aralık 2010 3.5.7 Aralık 2010 3.5.8 Aralık 2010

Dış ticaret

Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu KKTC Kuruluşu	Süre
3.6 Dış ticaret ve gümrük uygulamalarının etkinleştirilmesi	3.6.1 Dış ticarete etkinliğin artırılması için TC ve KKTC arasında gümrük ve ilgili diğer alanlarda işbirliği artırılacaktır. 3.6.2 KKTC’de alışveriş imkânları artırılacaktır. 3.6.3 Üretim ve ihracata yönelik sektörlerin reorganizasyonu ve desteklenmesi sağlanacaktır.	3.6.1.1 Hammadde, üretim girdileri, yatırım malları ve rekabete açık tüketim mallarından ithalatta alınan gümrük vergisi ve eş etkili mali mükellefiyetlerin gözden geçirilecek, muhtemel gelir kayıplarını karşılayacak tedbirleri hayata geçirmek üzere Gümrük Tarife Yasası ve ilgili diğer mevzuatta gerekli düzenleme yapılacaktır 3.6.1.2 İşlemlerin daha hızlı ve gerektiğinde mahallinde yapılabilmesi için yasal düzenleme yapılacaktır 3.6.1.3 Gümrük otomasyonu gerçekleştirilerek dış ticaret ve gümrükleme işlemleri kolaylaştırılacaktır 3.6.1.4 KKTC devlet laboratuvarının akreditasyonuna yönelik çalışmalar hızlandırılacak ve tarım ürünleri ihracatında standart uyumu sağlanacak, veteriner dairesi laboratuvarlarının teknik altyapısı güçlendirilecektir.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı Maliye Bakanlığı Tarım ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı Sağlık Bakanlığı	3.6.1 Aralık 2010 3.6.2 Aralık 2010 3.6.3 Haziran 2011 3.6.4 Program Dönemi Boyunca
		3.6.2.1 Yolcu beraberisi kapsamında yapılan alışverişlerin KKTC ekonomisine olumsuz yöndeki etkisinin en aza indirilebilmesini teminen, gümrük kapılarından yolcu beraberisi getirilmesine izin verilen eşyaların etkin kontrolü sağlanacaktır. 3.6.2.2 Tüketicilerin alışverişlerini KKTC içinde yapmalarını cazip hale getirecek büyük ölçekli alışveriş merkezlerinin kurulması için gerekli kolaylık sağlanacaktır	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı Maliye Bakanlığı	Program Dönemi Boyunca
	3.6.3.1 Tanıtım faaliyetleri, markalaşma eşitliği desteklenecektir. 3.6.3.2 KOBİ’lerin kümelenme ve ortak hareket kabiliyetlerini artırmaya yönelik destek verilecektir 3.6.3.3 Yüksek katma değerli ve ileri teknoloji kullanımına yönelik işletmeler desteklenecektir 3.6.3.4 KKTC ihracatının desteklenmesini teminen Türk Eximbank kredilerinin etkin kullanımı sağlanacaktır 3.6.3.5 Orta ve büyük boy işletmelerin yer alacağı farklı yapıda profesyonel organize sanayi bölgeleri kurulması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.	Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	Program Dönemi Boyunca	

Turizm Sektörü				
Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu KKTC Kuruluşu	Süre
3.7 Turizm potansiyelinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi	3.7.1 İlan edilmiş turizm bölgelerinin tamamlanması desteklenecektir 3.7.2 Turizmin çeşitlendirilmesi desteklenecektir. 3.7.3. Turizm destekleri gözden geçirilecektir. 3.7.4 Turizm faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler gözden geçirilecektir.	3.7.1 T.C. ile imzalanan Protokol kapsamına giren Bafra-İskele turizm bölgesinin tamamlanması sağlanacaktır 3.7.2.1 Otantik ve butik tarzı oteller turizme kazandırılacaktır 3.7.2.2 Kültür turizminin yaygınlaştırılmasına yönelik olarak başta Osmanlı eserleri olmak üzere tarihi yapılar turizme kazandırılacaktır 3.7.2.3 Yeni destinasyonların açılması için charter seferlerine yönelik desteklemeler yapılacaktır 3.7.3 Taslak Turizm Master Planının yasallaşması,ülkesel planın hazırlanması ve Turizm Örgütü'nün oluşturulması 3.7.4.1 Turizm Geliştirme ve Tanıtma Fonu'ndan yapılan teşviklendirmede direkt olarak turizmle ilgili alanlara ve fayda analizleri yapılmış projelere öncelik verilecektir 3.7.4.2 Küçük ve orta ölçekli otellerin iyileştirilmesi ve ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır	Turizm Çevre ve Kültür Bakanlığı DPÖ YAGA İlgili tüm Bakanlıklar	3.7.1 Program Dönemi Boyunca 3.7.2.1 Program Dönemi Boyunca 3.7.2.2 Program Dönemi Boyunca 3.7.2.3 Program Dönemi Boyunca 3.7.3 Aralık 2010 3.7.4.1 Program Dönemi Boyunca 3.7.4.2 Program Dönemi Boyunca 3.7.4.3 Ocak 2010
Yüksek Öğretim				
Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu KKTC Kuruluşu	Süre
3.8.Yükseköğretim sektörünün uzun dönemde sürdürülebilir yapıya kavuşturulması	3.8.1 Eğitim kalitesi uluslararası rekabet edilebilir seviyeye getirilecektir. 3.8.2 Öğrenci açısından eğitim maliyeti düşürülecektir. 3.8.3 Üniversitelerin ülkenin üretim süreçlerine katkısı artırılacaktır.	3.8.1.1 Yükseköğretimde ortak veri tabanı kurulacak ve bu çerçevede eğitim politikası gözden geçirilerek hedeflere uygun olarak revize edilecektir. 3.8.1.2 Akreditasyona yönelik etkinlikler güçlendirilecek ve Bologna süreci desteklenecektir 3.8.1.3 Türkiye'de kurulu bulunan başarılı üniversitelerin KKTC'de açtıkları/açacakları kampüslerin gelişimi KKTC yüksek öğretim sektörünün durumu dikkate alınarak desteklenecektir 3.8.1.4 Yükseköğretim sektörünün sorunlarının tespitine yönelik analitik bir çalışma yaptırılacaktır 3.8.2.1 Öğrencilerin barınma ve ulaşım ihtiyaçlarına yönelik yeni uygulamalar yapılacaktır 3.8.2.2 DAÜ'nün mali sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için personel harcamalarının azaltılması da dahil yeniden yapılandırılmasına ilişkin mevzuat düzenlemesi yapılacaktır 3.8.3. Üniversitelerin ülkenin gelişmesine maksimum katkıyı verecek şekilde ilgili sektör ile işbirliği yapması desteklenecektir	YÖDAK DPÖ Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Maliye Bakanlığı Üniversiteler	3.8.1.1 Ağustos 2010 3.8.1.2 Program Dönemi Boyunca 3.8.1.3 Program Dönemi Boyunca 3.8.1. 4 Aralık 2010 3.8.2.1 Program Dönemi Boyunca 3.8.2.2 Haziran 2010 3.8.3 Program Dönemi Boyunca

e-devlet				
Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu KKTC Kuruluşu	Süre
3.9 Merkezi, entegre, tek numaraya ve tek kapağıya dayalı e-devlete geçilmesi	3.9.1 Vatandaş kimlik, adres, tapu ve tüzel kişilere ilişkin tek numaraya dayalı veri tabanı kurulacaktır 3.9.2 Öncelikle vergi, fatura, sosyal güvenlik, sağlık, bütçe, gümrük ve şirket tescili vb hizmetlerde e-devlete geçilecektir.	3.9.1 KKTC e-devlet uygulamasına engel teşkil eden mevzuat değiştirilecektir 3.9.2 Projenin tek elden yapımı sağlanacaktır.	- Başbakanlık	3.10.1 Haziran 2011 3.10.2 Program dönemi boyunca
İstatistik				
Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu KKTC Kuruluşu	Süre
3.10 İstatistik toplama ve işleme kapasitesinin geliştirilmesi	3.10.1 Veri gizliliği sağlanacaktır. 3.10.2 İstatistik ve Araştırma Dairesi ile Ekonomi ve Enerji Bakanlığı Ticaret Dairesi kapasiteleri geliştirilecektir. 3.10.3 Uluslar arası güncel standartlarda veri toplanması ve yayınlanması sağlanacaktır. 3.10.4 Veri eksikliği bulunan alanlarda eksiklikler giderilecektir.	3.10.1 İstatistik Kanununda değişiklik yapılacaktır. 3.10.2 Nitelikli eleman temini ve eğitimleri yapılacaktır. 3.10.3 TÜİK ile birlikte çalışılarak gerekli düzeltmeler yapılacaktır. 3.10.4 Resmi İstatistik Programı hazırlanacaktır.	Devlet Planlama Örgütü	3.10.1 Haziran 2010 3.10.2 Aralık 2010 3.10.3 Program Dönemi Boyunca 3.10.4 Haziran 2011
Diğer Hususlar				
Amaç	Hedef	Yapılacak İşlem	Sorumlu KKTC Kuruluşu	Süre
3.11 Yabancı yatırımcıların cezbedilerek ülkede faaliyetlerinin artırılması	3.11 Yerli ve yabancı yatırımcılara eşit muamele yapılması için gerekli önlemler alınacaktır.	3.11.1 İki tarafın yer aldığı bir komisyon kurularak konu incelenecek ve inceleme sonuçlarına bağlı olarak gerekli mevzuat değişiklikleri yapılacaktır 3.11.2 Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmasının İmzalanacaktır 3.11.3 Türkiye’de yerleşik kurumların KKTC’de kurdukları eğitim kurumlarında belirlenecek meslekler için belli oranlarda yabancı istihdam etme olanağı sağlanacaktır.	Başbakanlık	3.11.1 Eylül 2010 3.11.2 Mart 2010 3.11.3 Aralık 2010
3.12 Ülkede uygulanan teşviklerin etkinliğinin artırılması	3.12. Teşvik sistemi gözden geçirilecektir	3.12.1 Teşvik sisteminin eksikliklerinin giderilmesi ve etkinleştirilmesi için Teşvik mevzuatında gerekli değişiklikler yapılacaktır 3.12.2 Kalkınma Bankasının alacaklarının tahsilatı hızlandırılacaktır	DPO Ekonomi ve Enerji Bakanlığı	3.12.1 Haziran 2010 3.12.2 Program Dönemi Boyunca
3.13 İşgücü arzı ile işgücü talebinin uyumsuzluğunun giderilmesi	3.13 Aktif işgücü piyasası politikaları yaygınlaştırılacaktır.	3.13.1 Ülkede faaliyet gösteren işletmelerin ihtiyacına yönelik kısa süreli meslek edindirme programları yürütülecektir 3.13.2 Mesleki teknik eğitim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin staj imkanları geliştirilecektir	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı	Program Dönemi Boyunca